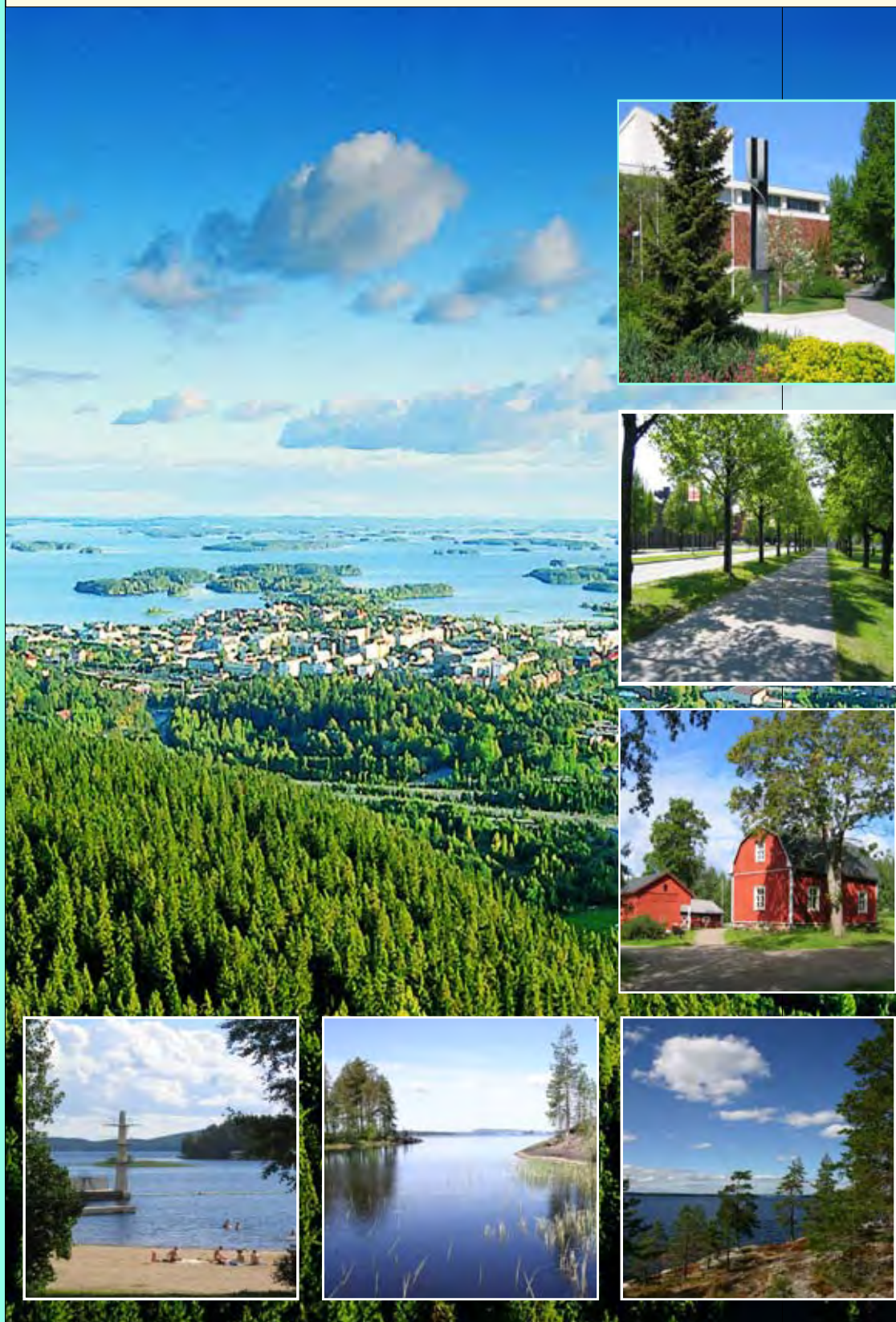

ESISELVITYS

VÄLIRAPORTTI 30.3.2006

KANSALLINEN KAUPUNKIPUISTO

30.3.2006

Sisällys

JOHDANTO

1. LÄHTÖKOHDAT

- 1.1. Lain lähtökohdat
- 1.2. Kansallisille kaupunkipuistoille asetetut tavoitteet

2. EDELLYTYKSET KANSALLISEN KAUPUNKIPUISTON PERUSTAMISELLE

- 2.1. Valtakunnalliset maisema-alueet
- 2.2. Luonnonerityispiirteet ja -suojelu

3. TUTKITUT KOHTEET

4. EHDOTETTAVAT ALUEET JA KOHTEET

- 4.1. Keski-Kallaveden saaristo
- 4.2. Väinölänniemi
- 4.3. Puistoketju 1, Satamareitti
 - 4.3.1. Ranilanpuisto
 - 4.3.2. Koljonniemi
 - 4.3.3. Satamatori ja -puisto
 - 4.3.4. Hapelähteenpuisto
 - 4.3.5. Minna Canthin puisto ja Puropuisto
- 4.4. Puistoketju 2, Keskustan puistokorttelit ja rännikadut
 - 4.4.1. Läänin hallituksen pihapuisto
 - 4.4.2. Piispanpuisto
 - 4.4.3. Snellmaninpuisto ja kirkonmäki
 - 4.4.4. Sankariapuisto
 - 4.4.5. Rännikadut
- 4.5. Puistoketju 3, Kuopionlahti- Valkeisenlampi- Kasarmi
 - 4.5.1. Brahenpuisto
 - 4.5.2. Maria Jotunin puisto
 - 4.5.3. Aarneenpuisto
 - 4.5.4. Myhkyrin- ja Myllykallionpuisto
 - 4.5.5. Valkeisenpuisto
 - 4.5.6. Teatteriaukio
 - 4.5.7. Kasarminpuisto
- 4.6. Asemapuisto-Iso hautausmaa
 - 4.6.1. Asemapuisto
 - 4.6.2. Maljapuronpuisto
 - 4.6.3. Iso hautausmaa
- 4.7. Puijo
- 4.8. Niuva

5. YHTEENVETO KAAVATILANTEESTA JA SUOJELUPÄÄTÖKSISTÄ

- 5.1. Seutu- ja maakuntakaava
- 5.2. Yleiskaava
- 5.3. Asemakaava
- 5.4. Suojelupäätökset

6. YMPÄRISTÖMINISTERIÖN KRITEERIT JA NIIDEN TÄYTTYMINEN

- 6.1. Sisällön kriteeri
- 6.2. Eheyden kriteeri
- 6.3. Ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteeri
- 6.4. Kaupunkikeskeisyyden kriteeri

7. KAUPUNKIPUISTON HYÖDYT JA HAITAT, OIKEUSVAIKUTUKSET

- 7.1. Hyödyt
- 7.2. Haitat
- 7.3. Joustomahdollisuudet
- 7.4. Oikeusvaikutteisuus

8. JATKOTOIMENPITEET

- 8.1. Esiselvitysvaihe
- 8.2. Hakemusvaihe
- 8.3. Hoito- ja käyttösuunnitelma
- 8.4. Kansallisen kaupunkipuiston laajentaminen

Lähteet

Liitteet:

- Liite 1 Tutkitut kohteet
- Liite 2 Tutkittujen kohteiden arvotaulukko
- Liite 3 Ehdotettavat alueet
- Liite 4 Keskeisen kaupunkialueen yleiskaava
- Liite 5 Etelä-Kuopion yleiskaava
- Liite 6 Yleiskaava- ja asemakaavamääräykset

JOHDANTO

Kaupunginvaltuutettu Petter Savola sekä yhdeksän muuta valtuutettua ovat 24.1.2000 uusineet aloitteen kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta Kuopioon nykyisen rakennuslain astuttua voimaan vuoden 2000 alusta. Edellinen aloite tehtiin vuonna 1998, jolloin mahdollisia alueita tarkasteltiin yleispiirteisesti ilman tarkempaa kuvausta ja soveltuvuustarkastelua. Tuolloin vaihtoehtoisia alueita olivat Keski-Kallaveden saaristo, Väinölänniemi, Puijo, Niuva, Laivonsaari, Neulaniemi ja Kolmisoppi. Tällöin asiasta annetut lausunnot menivät tiedoksi kaupunginvaltuustolle.

Kaupunginhallitus teki 11.12.2000 päätöksen, jonka mukaan virkatyönä selvitetään mahdollisuudet kansallisen kaupunkipuiston saamiseksi Kuopioon.

Kansalliseen kaupunkipuistoon liittyvä selvitys käynnistyi vuoden 2001 lopussa. Työ keskeytyi kiireellisten kaavoitustöiden vuoksi ja käynnistyi uudelleen kesällä 2005. Selvityksen tavoitteena oli:

- selvittää kansalliseen kaupunkipuistoon soveltuvat alueet tai aluekokonaisuudet
- tuoda esille näiden pohjalta vaihtoehdot ja esitys mahdolliseksi kansalliseksi kaupunkipuistoksi
- tuoda esille kaupunkipuiston oikeusvaikutukset, hyödyt ja haitat sekä joustomahdollisuudet
- esittää tarvittavat jatkotoimenpiteet ja seurannan periaatteet

Selvitystyö jakautuu esiselvitys- ja hakemusvaiheeseen. Esiselvitysvaiheesta on valmistunut väliraportti, jossa on tutkittu kaupunkipuistoon soveltuvia alueita Puijon ja sen juureen syntyneen kaupungin sekä Keski-Kallaveden saariston muodostamia viher- ja sininauhvoja kaupunkipuiston runkona pitäen. Raportissa kaupunkipuistoksi ehdotettu alue sisältää monimuotoista kaupunkiluontoa rakennetuista puistoalueista valtakunnallisesti arvokkaisiin luonnonalueisiin. Ehdotettu alue muodostaa mahdollisimman yhtenäisen vihervyöhykkeen läpi keskeisimmän kaupunkirakenteen. Alue liittyy vesistön välityksellä keskeisen kaupunkialueen ulkopuolisiin luonnonalueisiin – Keski-Kallaveden saaristoon.

Selvitystyö on laadittu Kuopion kaupungin kaavoitusosaston yleiskaavatoimistossa yhteistyössä metsä-, puisto- ja ympäristönsuojelutoimiston kanssa. Työhön ovat osallistuneet Juha Romppanen, Kaisa-Mari Immonen ja Pirjo Jokiniemi yleiskaavatoimistosta, Helena Riekkä ja Eila Pulkkinen ympäristönsuojelutoimistosta sekä Sirpa Nieminen puistotoimistosta ja Seppo Jauhiainen metsätoimistosta.

Kuopiossa 30.3.2006

1. LÄHTÖKOHDAT

1.1. Lain lähtökohdat

Vuonna 2000 voimaan tullut maankäyttö- ja rakennuslaki sisälsi ensimmäistä kertaa käsitteen kansallinen kaupunkipuisto ja mahdollisuuden niiden perustamiseen. Kyseisen lain 68 §:n mukaan kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistyksellisten tai muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa kansallinen kaupunkipuisto.

Kansalliseen kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka maankäyttö- ja rakennuslain mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön.

Puistoon osoitetaan ensi sijassa valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön omistuksessa olevia alueita. Muita alueita voidaan osoittaa omistajan suostumuksella.

Maankäyttö- ja rakennuslain 69 §:n mukaan kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta päättää ympäristöministeriö kunnan hakemuksesta tai jos kunta sitä lausunnossaan puoltaa.

1.2. Kansallisille kaupunkipuistoille asetetut tavoitteet

Hakemus valmistellaan yhteistyössä kaupunkilaisten, puiston alueella maata tai rakennuksia omistavien sekä ympäristöviranomaisten - lähinnä ympäristöministeriön - kanssa.

A. Sisältö

Kansallisen kaupunkipuiston tulee sisältää

- kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnon-alueita,
- kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen sekä
- puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita.

B. Laajuus ja eheys

Kansallisen kaupunkipuiston tulee olla

- puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön sekä
- viherrakenteeltaan niin yhtenäinen, että sitä pitkin on mahdollisuus siirtyä kaupunginosasta toiseen.

C. Ekologisuus ja jatkuvuus

Ekologiselta kannalta on tärkeää, että

- alueelle muodostuu lajiston siirtymisen ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä ja
- alue on jatkuva eli liittyy välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai sitä ympäröivään maaseutuun.

D. Kaupunkikeskeisyys

Kansallisen kaupunkipuiston täytyy olla osa kaupunkirakennetta eli alkaa kaupungin ydinkeskustasta tai sen välittömästä läheisyydestä.

Suomeen on ensi vaiheessa tarkoitus perustaa ainoastaan 4 - 5 kansallista kaupunkipuistoa, kokonaismääräksi on arvioitu enintään 10 – 12 puistoa. Kansallisella kaupunkipuistolla tulee olla erityismerkitys, ”rooli”, jolla puisto nousee valtakunnallisesti merkittäväksi. Puiston tulee mielellään liittyä johonkin suurempaan kansalliseen luontokokonaisuuteen, esimerkiksi kansallispuisto tai Natura-alue. Kaupunkipuistojen tulee edustaa erilaisia ympäristöjä: esimerkiksi vuonna 2001 perustettu ensimmäinen kaupunkipuisto Hämeenlinnaan on Suomen historian ja luonnon (Hämeen linna ja Aulanko) edustaja, kun taas vuotta myöhemmin perustettu Porin kansallinen kaupunkipuisto edustaa maankohoamisen myötä muuttuvaan jokisuistoon rakentunutta kaupunkia. Porin kanssa yhtä aikaa perustettiin myös Heinolan kansallinen kaupunkipuisto. Kansallisen kaupunkipuiston statuksen voivat saada ne kaupungit, joissa on säilynyt ja joissa on myös tulevin kaavoitustoimin tarkoitus säilyttää luonnon- ja kulttuuriperinnön puolesta valtakunnallisesti arvokkaita, eheitä viheralueiden ja historiallisten ympäristöjen muodostamia kokonaisuuksia.

Ympäristöministeriön ylitarkastaja Jukka-Pekka Flanderin mukaan kansallisen kaupunkipuiston tavoitteena on säilyttää 2000-lukulaisittain rakentuvan kaupungin vastapainoksi ”kertomus” kaupungin synty- ja kehityshistoriasta. Kertomus pitää sisällään keskeisimmät luonnonpiirteet, joiden vuoksi ja joiden varaan kaupunki on alun perin syntynyt ja rakentunut, sekä kulttuuriset kerrostumat, jotka joko suunnitellusti tai sattumanvaraisesti ovat alueelle vuosisatojen saatossa muotoutuneet. Kansallinen kaupunkipuisto turvaa kaupungin puolijulkisen olohuoneen säilymisen ja kehittämisen äärimmäisen maankäytön tehostamisen puristuksessa.

Keskeisten puistoalueiden, luonnonarvojen ja rakennettujen kulttuuriympäristöjen nimeäminen kansalliseksi kaupunkipuistoksi antaa kaupungille myönteistä julkisuutta sekä pysyvää, positiivista valtakunnallista statusta, jota voidaan hyödyntää kaupungin markkinoinnissa. Kansallinen status kohottaa myös kaupunkilaisten arvostusta omaa elinympäristöään kohtaan ja kannustaa toimimaan sen parhaaksi. Kyse on lähinnä kaupunkipuiston positiivisten arvojen oivaltamisesta ja sisäistämisestä siten, että kaupunki sitoutuu päätöksenteossaan toteuttamaan kansallisen kaupunkipuiston periaatteita myös käytännössä. Kansalliseksi kaupunkipuistoksi nimeäminen konkretisoi kaupungin identiteetille ominaiset yhdyskuntarakenteen vahvuudet.

2. EDELLYTYKSET KANSALLISEN KAUPUNKIPUISTON PERUSTAMISELLE

Kuopion kaupungin erityisarvona voidaan pitää poikkeuksellista sijaintia sisävesisääristössä vesistön ympäröimänä. Maiseman merkittävin piirre on vesistöjen ja maa-alueiden vaihtelevuus sekä suuret korkeuserot. Kallaveden lukuisten saarten ja luotojen muodostama mosaiikki on sisävesistössä ainutlaatuinen. Rantaviivan mutkittelu Kuopionniemen reunoilla muodostaa vuorottelevien kapeiden lahtien ja niemien jonon. Puijon metsäinen selänne merkittävine lehtoineen kohoaa Kallaveden pinnasta kauas näkyvänä maamerkinä. Alueella on useita valtakunnallisesti merkittäväksi luokiteltuja kulttuurihistoriallisia ympäristöjä sekä valtakunnallisiin suojeluohjelmiin ja Natura 2000 -verkostoon kuuluvia luontokohteita. Puijolle ja sen ympäristöön sijoittuu valtakunnallisesti arvokas maisema-alue. Kuopion yleiskaavatilanne antaa hyvän pohjan kansallisen kaupunkipuiston perusrungolle keskeisen kaupunkirakenteen halli Väinölänniemeltä Puijolle.

2.1. Valtakunnalliset maisema-alueet

Kuopion Puijon havupuuvaltainen selänne Iso-Valkeisen lampi mukaan luettuna sekä Puijolta avautuva maisema Niuvanniemen, Laivonmäen ja Neulalahden rantojen muodostamaan sisäsuomalaiseen järvinäkymään on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi (valtioneuvoston päätös 5.1.1995).

Kuva 1. Osa valtakunnallista maisema-aluetta Neulalahti, Laivonmäki ja Niuvanniemi

2.2. Luonnonerityispiirteet ja suojelu

Vesistöjen runsaus on Kuopiolle tyypillinen piirre, kolmasosa kaupungin pinta-alasta on vettä. Kallavesi on suurin sekä tunnetuin vesialue. Suurten järviältaiden lisäksi Kuopiossa on runsaasti erikokoisia järviä ja lampia.

Merkittävä topografinen piirre on runsas mäkisyys ja poimuileva rantaviiva. Suuret korkeuserot ja maaston vaikea rakennettavuus ovat ohjanneet rakennetun ympäristön sijoittumista rinteiden loivimpiin osuuksiin. Jääkauden jäljet näkyvät saariston lisäksi myös maastonmuotojen suuntautumisena luoteesta kaakkoon. Kaupungin läpi kulkee luode-kaakosuuntainen harjujakso, joka näkyy saarina ja pieninä harjuselänteinä rakennetun alueen keskellä. Luode-kaakosuuntaisia ovat myös pienemmät niemet ja lahdet, joiden vuorottelu Kuopion pääniemen rannoilla luo vaihtelevuutta ja moninaista maisemakuvaa.

Kuopionniemi on maamme pohjoisimpiin kuuluvan Pohjois-Savon lehtokeskuksen rehevintä aluetta, jonka rehevyys on lähes Etelä-Hämeeseen rinnastettavissa. Alueella on useita valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittäviä lehtoja.

Linnustossa ovat eteläiset lajit pohjoisia yleisempiä. Kallaveden kalasto käsittää parikymmentä lajia, joista kalastuksen kannalta merkittävin on kalakukonkin raaka-aineena tunnettu muikku. Hyönteisistä tunnetaan parhaiten suurperhoset, jotka viihtyvät hyvin alueen lehdoissa.

Luonnonsuojelulla on Kuopiossa pitkät perinteet. Vanhin ja tunnetuin luonnonsuojelualue on Puijon puistometsä, joka rauhoitettiin jo vuonna 1928 yhtenä Suomen ensimmäisistä luonnonsuojelualueista. Tällä hetkellä Puijolla on suojelualueita hieman yli 200 ha. Kansallisen kaupunkipuiston alueelle sijoittuu myös useita kymmeniä saaria

ja luotoja käsittävä Keski-Kallaveden saariston luonnonsuojelualue.

Valtioneuvoston vahvistamiin suojeluohjelmiin kuuluu Kuopiosta 20 aluetta. Valtakunnalliseen lehtojensuojeluohjelmaan on sisällytetty Kuopiosta 12 kohdetta. EU:n Natura-verkostoon kuuluu 11 aluekokonaisuutta, joista Puijon, Kallaveden saariston, Laivonsaaren ja Kolmisoppi-Neulamäen alueet sijaitsevat ehdotetulla kaupunkipuistoalueella tai sen läheisyydessä.

3. TUTKITUT KOHTEET

Kansalliseen kaupunkipuistoon soveltuvina alueina on tutkittu kymmenen aluetta: Väinölänniemi, Satama, Keskustankorttelit, Maljalahti- Iso hautausmaa, Kuopionlahti- Valkeinen- Koulupuisto, Puijo, Niuvanniemi, Laivonsaari, Neulaniemi sekä Keski-Kallaveden saaristo (Liite 1). Näistä Neulaniemen ja Laivonsaaren alueet osoittautuivat tällä hetkellä vaikeasti liitettäviksi kaupunkipuisto alueeseen. Kyseisille alueille kohdistuu kaupunkirakenteellisia laajenemispaineita, mistä syystä kaupunkipuiston rajojen määrittäminen näillä alueilla on mahdotonta ennen tarkempaa maankäytön suunnittelua. Kuopionlahti- Valkeinen- Koulupuisto –alueesta on jätetty pois Koulupuisto alueelle kohdistuvien rakentamispaineiden vuoksi. Myös muilla alueilla rajat ovat tarkentuneet työn edetessä.

Alueiden arvotus on perustunut olemassa oleviin tietoihin sekä tarkoitukseen soveltuviin valtakunnallisiin ja maakunnallisiin selvityksiin. Kohde- ja ympäristökokonaisuuksien inventointitiedot ovat osaltaan ohjanneet alueiden arvotusta. (Liite 2)

4. EHDOTETTAVAT ALUEET JA KOHTEET (Liite 3)

4.1. Keski-Kallaveden saaristo, pinta-ala 3740 ha vesialueineen

Historiallinen tausta ja nykytila

Kuva 2. Näkymä saaristosta Puijolle. (kuvaaja Jouko Räsänen)

Keski-Kallaveden luonnonsuojelualueen lähetyvillä Kuopion ja Kuopioon 1.1.2005 liitetyn Vehmersalmen kunnan rajan tuntumassa on joukko valtakunnallisesti merkittäviin muinaisjäänneksiin kuuluvia kohteita: varhaismetallikautiset lapinrauniot, kalliiseen maastoon rakennetut hautaröykkiöt, ajalta 1900 eKr.-300 jKr. sekä ajalta 900 eKr.-300 jKr. peräisin olevaa asbestikeramiikkaa.

Kansalliseen kaupunkipuistoon ehdotetun alueen pienimmät saaret ovat rakentamattomia. Kallaveden suurimpia saaria edustaa livarinsalo, jonka nykyinen asutus tunnetaan viime vuosisadoilta. Keski-Kallaveden isoimmat saaret ovat olleet ympäri vuoden asuttuja, ensin Kuopion kirkkoherran pappilan eli Iso-Pappilan vuokratiloina sekä 1920-1930 -lukujen taitteessa tapahtuneen torppien itsenäistymisen jälkeen yksityisinä tiloina. Saaristolla oli hevoskyydin aikaan suuri merkitys Kuopiosta Vehmersalmen kautta Heinävedelle vieneen talvitien suojana. Nykyisin asuttujen saarten rantoja kiertää tiivis pääasiassa 1950-60-luvuilla rakennettujen pienten kesämökkien nauha

Kuva 3. Saaristomökit ovat rakentuneet hyvin lähelle rantaviivaa. (kuvaaja Jouko Räsänen)

Alue on ulkoilu- ja virkistyskäytössä (hyötyliikunta, veneily), alueella on rakennettuja rantautumispaikkoja laavuineen ja nuotiopaikkoineen sekä neljä kaupungin ylläpitämää vapaasti käytettävissä olevaa kalamajaa.

Kuva 4. livarinsalon ranta ja nuotiopaikka

Kuva 5. Osa saarista on hyvin kallioisia. (kuvaaja Jouko Räsänen)

Ekologinen ja ympäristöllinen tausta

Keski-Kallaveden saariston kaltainen sisävesisaaristo on kansainvälisestikin ainutlaatuinen. Saaristo on muokkautunut nykyiselle jääkauden toiminnan tuloksena. Keski-Kallaveden saaristo on maisemallisesti ja ekologisesti erittäin arvokas. Saarten ja pienten luotojen kasvillisuus on melko karua, maisemallisesti arvokkaat kalliomänniköt ovat yleisiä. Saariston linnustonsuojelluksen merkitys on suuri. Alueella pesivä lintulajeista merkittävimmät ovat kuikka, selkälökki ja kalatiira. Luonnonsuojelualueiksi on koko saaristoalueella rauhoitettu noin 85 saarta ja luotoa (47 ha). Lintuluodot kuuluvat osana Natura 2000 -rajaukseen, jonka kokonaispinta-ala on 4378 ha, mistä suurin osa on vesilain nojalla suojeltavaa vesialuetta.

Kaavallinen tilanne

Kaupunkipuistoon kuuluvaksi ehdotetulla Keski-Kallaveden saariston osalla seutu-kaavan ensimmäisessä vaihekaavassa (1980) on merkitty livarinsalo, Kumpusaari, Iso-Mietti sekä näiden läheisyydestä useita pienempiä saaria virkistysalueeksi, joka on tarkoitettu pääasiassa tehokasta retkeilytoimintaa varten. Luonnonsuojelulain nojalla muodostettu suojelualue on Kuikkaluodoilla, Viinasalmilla ja Tölpillä. Maakuntakaavaluonnoksessa luonnonsuojelualuetta Keski-Kallaveden saaristossa on laajennettu koskemaan Korppiluotoa, Piippuluotoja, Ollinkaria, Murhitia, Pajuluotoja, Pasko-Juosoja, Läpjuostavia sekä Ruunaluotoa. Retkeily- ja ulkoilualueisiin on lisätty Vatanen, Honkasalo sekä Koistinsaaret. livarinsalon varhaisen metallikauden asuinpaikka on lisätty muinaismuistokohteiden luetteloon.

Alue on yleiskaavassa pääosin retkeilyaluetta VR tai virkistysaluetta V. Muutama saari; Pieni- ja Suuri-Olli, Pieni-Hukkanen sekä kaksi Pajuluodoista ovat olevaa loma-asuntoaluetta RA-1. Useita saari- ja luutoryhmiä (17) on osoitettu luonnonsuojelualueiksi SL, näiden lisäksi kuusi luutoryhmää on rauhoitettavia luonnonsuojelualueita SL-1.

Maanomistus

Alue on Kuopion kaupungin omistama.

Suojelullinen tausta

Alueella on luonnonsuojelulain nojalla rauhoitettavia tai suojeltuja saari- ja luutoryhmiä. Alue on osa laajempaa Natura 2000 aluetta.

4.2. Väinölänniemi, pinta-ala 19 ha

Historiallinen tausta ja nykytila

Väinölänniemi on historiallisesti merkittävä ympäristö, jonka vaiheet entisenä pappilan sijaintipaikkana ulottuvat Kuopion kirkkopitäjän perustamiseen 450 vuoden taakse, jolloin niemi tunnettiin yhtenä nykyisen Kuopionniemen seitsemästä asuinpaikasta.

Suomen ensimmäisiin kansalle rakennettuihin puistoihin kuuluvan Väinölänniemen puistohistoria alkaa 1800-luvun puolivälistä. Keskeinen puistoalue käytävien, nurmikenttien ja puineen noudattaa V.A. Drewniokin 1860-luvulla laatimaa ja maamme ensimmäisiin koulutettuihin puutarhureihin kuuluneen kuopiolaisen Mårten Gabriel Steniusin vuonna 1886 täydentämää suunnitelmaa.

Väinölänniemi on kansallisesti tunnetuimpia puistojamme. Lähes 150 vuotta kestäneen puistovaiheensa ajan sillä on ollut tärkeä merkitys tapahtumapaikkana ja kaupunkilaisten kokoontumispaikkana sekä tunnettuna matkailukohteena. Väinölänniemen rantapromenadi on ollut kaupunkilaisten suuressa suosiossa vuosikymmeniä.

Kuva 6. Väinölänniemeltä kiemurtelevat puistotiet vanhan puuston lomassa.

Kuva 7. Näkymä Peräniemeltä Puijolle

Kuva 8. Väinölänniemen uimala

Hannes Kolehmainen on saanut Väinölänniemelle Heikki Konttisen veistämän patstaan Helsingin olympialaisten yhteydessä vuonna 1952. Nykyisin niemellä on urheilukentän lisäksi moneen kertaan uusittu uimala ja kaksi uimarantaa: Keilinniemi ja urheilukentän eteläpuoli sekä tenniskentät, joista ensimmäinen rakennettiin jo vuonna 1911.

Kuva 9. Rönön sillan tuntumassa sijaitseva huvimaja.

Väinölänniemi on kaupungin virkistysellinen keidas ympäri vuoden jalankulku- ja pyöräilyreitteineen, hiihtolatuineen, uimaloineen ja monine pelikenttineen. Kaupunkilaisten pienvenepaikkoja on Kuopionlahden rannalla Väinölänniemen tyvessä. Väinölänniemi on helposti saavutettavissa ydinkeskustan kupeessa.

Ekologinen, ympäristöllinen tausta

Väinölänniemi on osa kaupungin halki kulkevaa luode-kaakkosuuntaista harjujaksoa. Niemi liittyy olennaisesti Kuopionlahden ja sataman puoleiseen vihervyöhykeketjuun sekä kaupungin edustalla levittäytyvään saaristomosaiikkiin. Kallaveteen työntyvällä niemellä on runsaasti rantavyöhykettä, joka on ekologisesti monipuolinen siihen liittyvän reunavaikutuksen vuoksi. Monipuolisuutta lisää lähes luonnontilaisena säilynyt Peräniemi komeine kallioineen. Väinölänniemi on merkittävä vaelluslintujen läpikulkupaikka, jonka lintulajistoa monipuolistavat monet vesi- ja rantalinnut. Niemeä reunustava Kuopionlahti on Suomen merkittävimpiä selkälökkien levähdyspaikkoja kevätkuun aikaan, lähiluodoilla pesii yksi Pohjois-Savon suurimmista lökkikolonioista. Helpon saavutettavuutensa vuoksi Väinölänniemi on tärkeä erityisesti kaupunkilaisten linnustokohteena. Alueen putkilokasveista merkittävin on soikkoratamo (*Plantago media*), joka on kokonaan hävinnyt muualta Kuopiosta. Monipuolisen puulajiston ja vanhojen puiden suuren osuuden vuoksi Väinölänniemen hajottajasienilajisto on ympäristöään monipuolisempi.

Kaavallinen tilanne

Pääosalla Väinölänniemeä ei ole asemakaavaa. Alueen pohjoisosassa vuonna 1903 vahvistetun asemakaavanraja ulottuu noin 60 metriä Kallanrannan eteläpuolelle.

Oikeusvaikutteisessa yleiskaavassa alue on osoitettu virkistysalueeksi, joka säilytetään luonnonmukaisena ulkoilu- ja virkistysalueena. Alueelle saa rakentaa ainoastaan yleistä virkistystoimintaa palvelevia rakennuksia. Alueella on myös ympäristön säilyttämismerkintä /s, joka edellyttää alueen suunnittelemista siten, että ympäristön arvokkaat piirteet säilytetään. Uudisrakentamisen ja oleviin rakennuksiin tehtävien

muutosten sopeutumiseen miljööseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Alueelle on osoitettu pohjaveden muodostumisalue.

Maanomistus

Alue on Kuopion kaupungin omistama.

Suojelullinen tausta

Väinölänniemi on luokiteltu valtakunnallisesti merkittäväksi kulttuuriympäristöksi (Ympäristöministeriö ja Museovirasto 1993).

4.3. Puistoketju 1, Satamareitti, pinta-ala 12,4 ha

Historiallinen tausta ja nykytila

4.3.1. Ranilanpuisto

Väinölänniemen tyven ja Koljonniemen välinen Raninin ranta on rakennettu puistoksi sen jälkeen, kun alueelle kaavoitetut kerrostalot ja hotelli valmistuivat 1980-luvun alkupuolella. Hotellin kohdalla on pieni venelaituri sekä rannalla pienvenepaikkoja.

4.3.2. Koljonniemi

Koljonniemi on kuulunut 1500-luvun puolivälistä tunnetun Koljolan talon maihin. Kaupungin alkuaikoina siinä oli kruunun viinanpolttimo. Nyt paikalla on Raninin mylly ja Lignell & Piispasen likööritehdas, jonka vanha tehdas purettiin kadun toiselta puolelta 1980-luvulla rakennetun kerrostalokorttelin tieltä. Savupiippu ja siihen kiinnitetty muistoreliefi on jätetty kertomaan 1800-luvulta lähtien toimineen yhtiön perustajasta, kauppaneuvos Gustaf Raninista.

Ennen 1880-luvulla rakennettua ja myöhemmin laajennettua punatiilistä myllyrakennusta alueella oli tuulimylly. Lisäksi tuulimyllyjä on ollut viereisessä Vasikkasaaressa, parhaimmillaan kolmekin samanaikaisesti. Niistä muistuttaa saareen 1980-luvun puolivälissä pystytetty mylly.

Kuva 10. Vasikkasaaren tuulimylly

Raninin punatiilien teollisuusrakennusten ohella Koljonniemelle antaa oman leimansa entisten keskusvarastojen funktionalismi. Osuustukkukaupan, Savo-Karjalan tukkuliikkeen (Keskon) ja Suomen osuuskauppojen keskuskunnan 1940-luvulla rakentamien valkoisten rakennusten nauha on jatkunut satamatorin toisella puolella, jossa ovat olleet Suomen Maanviljelijäin Kaupan ja Keskusosuusliike Hankkijan funktionalistiset rakennukset samalta ajalta.

4.3.3. Satamatori ja -puisto

Valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin kuuluva satama on ollut kaupungin historiallisesti huomattava kaupan ja liikenteen portti lähiympäristöstä ja kaukomailta. Tästä ajasta kertovat sataman vanhimmat rakennukset, 1850-luvun tulli- ja pakkahuone, vähän nuorempi satamakonttori sekä 1900-luvun alkukymmeniltä olevat puiset varastomakasiinit.

Viimeisten vuosikymmenten kuluessa Satamatorista on tullut yksi nykyaikaisen kaupunkikulttuurin suosituista tapahtumapaikoista esiintymislavoineen, jossa myös matkailulliset intressit ovat olleet näkyvästi esillä. Myös risteilykäytössä olevat vanhat valkokylkiset matkustajalaivat jatkavat pitkän historian traditiota uudessa tehtävässä risteilyaluksina.

Kuva 11. Satama

Nykyisen Satamapuiston alue oli osa laajaa Rantatoria, jonka keskellä on ollut yksi kaupungin puisista 1880-luvulla rakennetuista vesimyymälöistä, kioskeista. Sen ympärille istutetut puut ennakoivat Satamapuistoa, joka toteutettiin maamme tunnetuimpiin puutarha- ja puistosuunnittelijoihin lukeutuvan Bengt Schalinin johdolla 1930-luvulla. Satamapuisto on muutama vuosi sitten saneerattu ja Schalinille tyypilliset symmetriaratkaisut osin palautettu. Satamapuisto on osa kirkonmäeltä avautuvaa aksiaalista kaupunkinäköymää. Samalla se on osa Kallaveden rannan vihreää linjaa, joka jatkuu Maljapuron vartta Isolle hautausmaalle ja edelleen Puijolle.

4.3.4. Hapelähteenpuisto

Samoihin aikoihin Satamapuiston suunnittelun kanssa Bengt Schalin teki puistosuunnitelman myös Maljapuron varteen, kun tästä siihen asti Maljalahtena lainehtineesta

alueesta ryhdyttiin 1930-luvun alussa tekemään puistoa. Alue tunnetaan 1900-luvun kartoissa Joutsenlammen nimellä, jonka mukaan suunnitelmissakin on puhuttu Joutsenlammen puistosta. Vanhasta nimestä muistuttaa enää vain Hapelähteen ja Snellmaninkadun kulmassa sijaitseva keltaiseksi maalattu puinen asuinrakennus, As. Oy. Joutsen.

Kuva 12. Satamapuisto

Kuva 13. Matkustajasatamaa

Kuva 14. Venelaiturit

Kuva 15. Höyrylaivojen tunnelmaa

Kuva 16. Minna Canthin puisto

Kuva 17 Puropuisto

Kaupungista katsoen Maljalahden takana sijainnut alue on vanhastaan tunnettu Lahdentakana. Lahden pohjoisrannalle rakennettiin 1800-luvun alkukymmeninä kaksikin merkittävää julkisen vallan rakennusta: sairaala ja vankila. Vuonna 1822 valmistunut "Lahdentaan sairaalana" tunnettu rakennus korvasi 1700-luvun lopulla rakennetun ensimmäisen lääninlasaretin, joka sijaitsi nykyisen Maljapuron koulun paikkeilla. Nyt tämä maamme vanhimpiin sairaalarakennuksiin kuuluva talo Asemakadun varressa on viereisen vankilan käytössä. Carl Ludvig Engelin Suomen intendentinkonttorissa laatimiin suunnitelmiin pohjautuva vankila valmistui vuonna 1830. Sen ydinosa hyödynnettiin nykyistä vankilaa rakennettaessa, kun Kuopion lääninvankila 1880-luvulla toteutettiin. Vankilalle on tulossa peruskorjaus- ja laajennushanke.

Satama-alue on asunto-, liike-, puisto- ja matkustajasatama-aluetta (asuminen, hotelli, ravintolat, huvi- ja matkustajaveneily, satamapuisto, kävely, pyöräily). Alue on ruutukaava-alueen reuna-aluetta.

4.3.5. Minna Canthin puisto ja Puropuisto

Maljapuroa reunustavaa Minna Canthin puistoa hallitsee Eemil Halosen veistämä Minna Canthin patsas, joka on paljastettu Minna Canthin kuoleman 40-vuotismuistopäivänä 12.5.1937. Samoihin aikoihin valmistui maamme tunnetuimpiin puutarha-arkkitehteihin kuuluneen Bengt Schalinin puistosuunnitelma. Schalin teki puistoa varten kaksikin suunnitelmaa, joista toisen hän oli laatinut vuonna 1933 ennen kuin oli tietoa siihen sijoitettavasta veistoksesta ja toisen sittemmin toteutetun vuonna 1937. Schalinille tyypillinen symmetria-ratkaisu on ollut esikuvana myös joitakin vuosia sitten toteutetulle puiston saneeraukselle. Schalinin ensimmäistä suunnitelmaa noudattavan keskusviheriön kulmia koristavat pylväshaavat. Unkarinsyreenin reunustamissa perennapenkeissä kukkivat vuorollaan esikot, liljat, pikkusydämet, syysleimukukat ja punatähkät.

Museokadun puoleista sivua reunustavat vanhempaa perua olevat puistolehmut ja sembramännyt. Puron toista puolta varjostavat vanhat koivut ja puroon viettävää rinnettä peittävät punapaju- ja ruusuangervoistutukset.

Minna Canthin puiston ja eteläpuolelle sijoittuvan Puropuiston erottaa Hapelähteenkatu. Puropuistoa reunustaa etelässä vuonna 1906 valmistunut Maljapuron koulu. Puiston keskeisimpänä toimintona on lasten leikkipuisto.

Ekologinen, ympäristöllinen tausta

Satamareitin luontoarvot ovat vähäiset lukuun ottamatta rantavyöhykettä, joka on kuitenkin lähes kokonaisuudessaan rakennettu. Reitillä saattaa olla jonkinlaista merkitystä lajiston siirtymiselle Väinölänniemeltä Puijon suuntaan.

Kaavallinen tilanne

Alue on asemakaavoitettu. Ranilan puisto on osoitettu istutettavaksi puistoalueeksi P1. Koljonniemen puisto on osoitettu lähivirkistysalueeksi VL puiston ja rantaviivan välinen alue autopaikkarakennusten korttelialueeksi YA⁷, joka ei ole toteutunut kaavan mukaisesti. Vesialueen puolelle on varattu venevalkama LV, jota myöskään ei ole toteutettu. Satamapuiston kaavamerkintä on puisto VP, varsinaisella satama-alueella on voimassa kaksi kaavamerkintää satama-alue LS/s-2, jolla uudisrakennukset on sopeutettava olemassa olevaan ympäristöön, ja venevalkama-alue Lv². Hapelähteenpuiston merkintä on puisto VP. Yhden suurkorttelin matkalla Kirkkokadun ja Minna Canthin kadun välissä on voimassa vuonna 1903 vahvistettu asemakaava. Minna Canthin puisto on istutettava puistoalue P1, kuten Puropuisto Minnan puiston eteläpuolella.

Maanomistus

Alueet ovat Kuopion kaupungin omistamia.

Suojelullinen tausta

Puistoilla ei ole suojelumerkintää. Satama-alueen varastot (sr-1, sr-2), tulli- ja pakka-huone (sr-2) sekä satamakonttori (sr-1) ovat suojeltuja tai säilytettäviä rakennuksia. Satamamiljööseen liittyvät satamapuiston reunalle sijoittuvat Kuopion vanhin kivinen asuinrakennus "Sataman Helmi" (sr-8) sekä puurakenteiset asuinrakennus Sata-makatu 24 (sr-9) ja Puijon Kilta (sr-9) ovat säilytettäviä rakennuksia. Myös sataman historiaan liittyvät Raninin mylly (sr-2) ja viinatehtaan piippu (sr-3) ovat kaavassa säi-lytettäviä. Hapelahteenpuiston pohjoispuolella sijaitsevassa puutalokorttelissa ovat suojelumerkinnällä sr-1 asuntoyhtiöt As. Oy Rauhala sekä As. Oy Joutsen.

4.4. Puistoketju 2, Keskustan puistokorttelit ja rännikadut, pinta-ala 14,6 ha

Historiallinen tausta ja nykytila

4.4.1. Lääninhallituksen pihapuisto

Kuva 18. Lääninhallitus

Lääninhallituksen lehtevä pihapuisto komeine vanhoine puineen ja kalliolla sijaitse-vine huvimajoineen on syntynyt vuonna 1885 valmistuneen lääninhallituksen pää-rakennuksen myötä. Kaarialheelle rakentuva pihasuunnitelma toteutui vaiheittain 1800- ja 1900-luvun taitteessa. Siitä on jäljellä kalliolla oleva huvimaja ja puustoa, lehtipuita ja pihtoja. Väinölänniemen ja Piispanpuiston väliin jäävä lääninhallituksen kortteli muodostaa tonttia reunustavine vanhoine ja uudempine rakennuksineen sekä aitoineen selvästi rajatun kokonaisuuden.

4.4.2. Piispanpuisto

Piispanpuisto liittyy lääninhallituksen puistopihan kautta Väinölänniemeen ja Kuopionlahden rantaa reunustavaan puistoketjuun.

Piispanpuisto on kaupunkikuvallisesti merkittävä Maaherrankadun päätteenä ja yhtenä kaupungin ruutukaava-alueen puistona, joka voidaan yhdistää istutettujen pihojen ja rännikatujen välityksellä Snellmaninpuiston ja Sankaripuiston kanssa yhdeksi kulttuurihistorialliseksi ruutukaava-alueen viherverkoksi.

Kuva 19. Piispanpuisto

Kuva 20. Pyhän Nikolaoksen katedraali

Piispanpuistolla on historiallista merkitystä alueen hallinnolliseen keskukseen liittyvänä ja aivan erityistä merkitystä Kuopion aiempien kirkkojen sijaintipaikkana ja vanhana kirkkomaana. Nimensä puisto on saanut länsireunalla sijaitsevasta Kuopion ensimmäisen hiippakunnan aikaisesta piispantalosta, jonka piispa Frosterus rakennutti 1850-luvulla.

Puistossa on siinä aiemmin sijainneiden kirkkojen muistokivi. Puiston toinen muistomerkki viittaa Pietari Braheen ja hänen vuonna 1653 perustamaansa kaupunkiin, jonka kaavallisen keskuksen muodosti paikalla sijainnut kirkko. Brahen perustama Kuopio kuitenkin kuihtui ja menetti kaupunkioikeutensa.

Valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin kuuluva Piispanpuisto on monen aikatazon muovaama kokonaisuus. Puiston itä- ja pohjoisreunan 1700-luvun lopun kaksikerroksiset puurakennukset ovat vähin erin joutuneet väistymään nykyisten kerrostalojen tieltä. Ympäristön vanhimpiin rakennuksiin kuuluu Piispantalon ohella sitä vastapäätä puiston toisella puolella sijaitseva Maanmittauslaitoksen talo, joka tunnetaan Kuopiossa parhaiten siinä suurimman osan 1900-lukua toimineesta Karttalousopistosta. Tämän alkuaan kaksikerroksisen kivitalon rakennutti maanmittari Carl Rehnström 1870-luvulla. Vieressä sijaitseva Pyhän Nikolaoksen katedraali on rakennettu 1900-luvun alussa eli lähes puoli vuosisataa aiemmin kun siitä tuli Suomen

ortodoksisen kirkon katedraali Kuopioon sotien jälkeen siirretyn arkkipiispanistuimen johdosta.

4.4.3. Snellmanipuisto ja kirkonmäki

Myös kaupungin vanhimpana puistona tunnettu Snellmanipuisto kuuluu kaupungin historian avainalueisiin. Se on kaupungin entinen päätori, joka on tunnettu useilla eri nimillä: Iso Tori, Suurtori, Kustaa Aadolfin tori tai Kustaantori. Se muuttui Kirkkopuistiksi vähin erin sen jälkeen, kun torikauppa vuonna 1856 siirrettiin nykyiseen paikkaansa. Snellmanipuisto siitä tuli sen jälkeen, kun Johannes Takasen veistämä Johan Vilhelm Snellmanin muistomerkki heinäkuun 3. päivänä vuonna 1886 paljastettiin.

Kuva 21. Tuomiokirkon torni

Kuva 22. Snellmannipuisto

Ensimmäiset puut olivat torin ympärille ja käytävien varsille istutettuja haapoja, jotka on vähin erin vaihdettu koivuihin ja täydennetty monilla muilla puulajeilla. Puustosta on vielä osa jäljellä, mm. puistolle leimalliset porttikuuset, koivut, metsälehmukset sekä vaahtera ja euroopanlehtikuusi. Toisena leimallisena tekijänä ovat keskikäytävää reunustavat kukkapenkit punaisine kannoineen ja kirkolta alas Maaherrankadulle viettävässä keskiakselissa salmiakkikuvioiden kukkaistutukset. Kirkonmäeltä satamaan avautuvaa näkymää täydentää 1950-luvulla rakennettu suihkukaivo vesialtaineen, joka toimii paitsi kaupunkikuvaa rikastuttavana elementtinä myös virkistävänä keitaana kesäisen kaupungin paahteessa.

Snellmanipuisto on kaupungin puistoista keskeisin sekä sijainniltaan että liikenteellisesti osana kaupungin läpi kulkevaa kevyen liikenteen verkostoa. Aiemmin se on ollut myös merkittävä tapahtumapaikka kesäisine konsertteineen ja musiikkipaviljonkeineen. Talvella puistoon on tuonut eloa Minna Canthin kadun puoleisessa kulmauksessa ollut liukumäki.

Kirkonmäki on muotoutunut nykyiselleen pääosin 1800-luvun kuluessa. Tuomiokirkko rakennettiin myös Lapinlinnana tunnetulle Vahtivuorenmäelle 1800-luvun alussa,

jolloin mäellä ollut tuulimylly siirrettiin muualle. Vuonna 1806 alkaneita rakennustöitä jatkettiin Suomen sodan jälkeen ja kirkko valmistui vuonna 1815. Harmaakivinen kirkko on hallinnut Kuopion kaupunkikuvaa lähes 200 vuoden ajan. Kirkko torneineen näkyy ylimpänä, katsoopa kaupunkia Puijolta tai Kallavedeltä. Myös kirkon kaavallinen sijainti on mielenkiintoinen kaupungin neljän pääkadun välissä ja neljän ruutukaavaa halkovan rännikadun näyttävänä päätteenä.

Kirkonmäkeä kiertävä kivimuuri portaineen pystytettiin 1800-luvun lopulla, jolloin tehtiin myös käytävät ja istutettiin mäkeä reunustavat puut, koivut ja pihlajat sekä komeat porttikuuset. Puut kirkonmäelle oli istutettu alkusyksystä 1855, kun Krimin sodan ajaksi Kuopioon Sveaborgin linnoituksen vankilasta "majoitetut västingien vangit" tekivät työn. 1900-luvun kuluessa kirkkoa ympäröivää puistoa on täydennetty erityisesti pensas- ja kukkaistutuksin, ensin 1914 Bengt Schalinin ja sitten 1961 Väinö Saarisen suunnitelmiin perustuen.

Yhdessä Snellmanipuiston kanssa kirkonmäki muodostaa valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin kuuluvan kokonaisuuden, jota ympäröivä rakennuskanta täydentää. Kaupungin perustamisen alkua ajoilta periytyneet kustavilaisajan taitekattoiset ja empirekauden aumakattoiset puutalot ovat pääosin vaihtuneet 1900-luvun eri vuosikymmenillä rakennettuihin kivitaloihin, jotka ovat asuin- ja liiketaloja sekä pankkirakennuksia. Niihin kuuluu myös kaupunkihallintoa palvelleeseen yläalkeiskoulun ja reaalityöskoulun tilalle rakennettu teollisuuskoulu, jossa nyt toimii Snellmanin koulu. Toteuttamatta jääneen raatihuoneen paikalla kohoaa katunäkymää arkkitehtuurillaan hallitseva museo. Vanhinta rakennuskantaa edustaa Minna Canthin kortteli 1800-luvulta perityvine puutaloineen, joista Piispankadun ja Minna Canthin kadun kulmassa sijaitseva rakennus Piispankatua reunustavine pitkin julkisivuineen on muodostanut vaikuttavan kokonaisuuden.

4.4.4. Sankaripuisto

Paikan vanha nimi on Multimäki, mikä näkyy edelleen kaupunginosan nimessä. Asia-kirjoissa Multimäestä käytettiin nimitystä Vanha hautausmaa, sillä alueelle haudattiin Kuopionniemen (nyk. Väinölänniemi) jälkeen 1860-luvulle saakka. Myöhemmin alue on tunnettu Hatsalan hautausmaana ja puistona.

Hautausmaan halki rakennettiin pohjois-etelä suuntainen pääkäytävä, jonka molemmiin puoliin sijaitsivat hautausmaat, sukuhaudat etelässä ja rivihaudat pohjoisessa. Tämä noin 1,5 hehtaarin hautausmaa-alue riitti seurakunnan tarpeisiin 30 vuotta. Suuri vaikutus kaupunkikuvaan oli vanhan hautausmaan rajaaminen ja pengertäminen nykyiseen kokonsa 1920-luvun lopulla. Aiemmin katualueet Suokadulla, Hatsalankadulla ja Tulliportinkadulla olivat olleet kapeammat, eikä Ajurinkatua oltu avattu hautausmaan kohdalla.

Tie Hatsalan hautausmaasta sankaripuistoksi syntyi seurakunnan päätöksellä talvisodan syttymisen jälkeen. Talvi- ja jatkosodan sankarivainajia, kentälle jääneitä sekä Kuopion pommituksissa kuolleita on sankarihautoihin siunattu 630. Viimeinen sankarihautaus tapahtui vuonna 1961. Sankarihautausmaahan suunnitelman laati arkkitehti Seppo Ruotsalainen ja muistopatsaan teki kuvanveistäjä Essi Renvall.

Puistossa on edelleen vanhoja hautoja takorautaisine aitaauksineen ja risteineen, jotka luovat ajallista syvyyttä kookkaiden mäntyjen ja sankarimuistomerkkien ohella.

Kuva 23. Sankarihaudat

Kuva 24. Sankaripuiston vanhoja hautoja

Kuva 25 Rännikadut yhdistävät puistoja keskustassa, kuvan Puusepänkatu yhdistää kirkonmäen ja asemapuiston.

4.4.5. Rännikadut

Valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin kuuluva rännikatuverkko on Suomessa ainutlaatuinen. Yhtä laajaa lähes koko ruutukaava-alueen kattavaa kahden erilevyisen kadun hierarkiaa ei ole säilynyt muissa suomalaisissa kaupungeissa.

Rännikadut esiintyivät ensimmäisen kerran maanmittari Pehr Kjellmanin vuonna 1775 Kuopion perustamisen puitteissa laatimassa asemakaava-luonnoksessa. Rännikatujen alkuperäisestä funktiosta palokujina tai kaupunkihierarkkisesti pääkatuja (14,5 m) kapeampina kujakatuina (7,2 m) on erilaisia näkemyksiä. Todennäköisimmin rännikadut rakennettiin palosoliksi useiden puukaupunkeja kohdanneiden tulipalojen leviämisen esteeksi. Tulipalojen leviämisen esteeksi ehdotettiin useissa suunnitelmissa lehtipuiden istuttamista rännikatualueelle, mitä ei kuitenkaan koskaan toteutettu.

Rännikadut rakentuivat 1700- ja 1800-luvuilla ruutukaava-alueen korttelien rakentumisen myötä vaihteittain. Puukaupunkiajan rännikatutila oli askeettinen, pelkistetty hiekkapäälysteinen kulkuväylä. Rakennusten pitkät julkisivut, päädyt tai puuaidat ja portit rajasivat katutilan tiiviisti. Puut, pensaat ja muut istutukset sijaitsivat tonttien puolella aitojen takana. 1800-luvun puutalokorttelin ja rännikatumiljöön piirteitä on nykyään parhaiten nähtävissä Sorvarinkadun museokorttelissa. Nykyisissä peruskorjaussuunnitelmissa asuinalueille sijoittuville rännikaduille on tuotu vihreyttä pehmentämään urbaania kaupunkiympäristöä.

Rännikatuverkostolle on laadittu kokonaissuunnitelma. Kaduista on peruskorjattu noin 45%. Vuosittain peruskorjataan yhteen suurkortteliin sijoittuvat katuosuudet.

Ekologinen ja ympäristöllinen tausta

Puistojen biologisesti arvokkain osa on vielä jäljellä oleva vanha puusto, joka lisää eliöstön monipuolisuutta. Hoidetut puistot eivät kuitenkaan ole kasvistoltaan tai eläimistöltään kovin merkittäviä. Linnustollisesti puistoilla on merkitystä lähinnä muuttoaikaisina levähdyspaikkoina. Snellmanipuistossa on monina vuosina pesinyt Suomessa erittäin harvinainen nokivaris. Erillään, rakennetun ympäristön keskellä sijaitsevana yksittäisillä puistoilla ei ole merkitystä lajiston leviämisteinä. Sen sijaan kaupunkikuvallisesti puistoilla on suuri merkitys. Ne pehmentävät kaupunkikuvaa ja toimivat maamerkkeinä säännöllisessä ruutukaavaristikossa.

Kaavallinen tilanne

Alueet ovat asemakaavoitetut. Lääninhallituksen kortteli on varattu hallinto- ja virastorakennusten alueeksi YH, korttelissa on käyttämätöntä rakennusoikeutta 2 900 m². Piispanpuisto on varattu kaavassa istutettavaksi puistoalueeksi P1. Snellmanipuiston kaavamerkintä on istutettava puistoalue P1. Kirkonmäen kaavamerkintä on Yk¹ kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue. Sankaripuiston alueella ei ole asemakaavaa. Yleiskaavassa puisto on jaettu kahtia eteläiseen erityisalueeseen E ja pohjoiseen virkistysalueeseen V.

Maanomistus

Alueet ovat kaupungin, valtion ja seurakunnan omistamia.

Suojelullinen tausta

Puistoilla ei ole suojelumerkintää asemakaavoissa. Lääninhallituksen pihapuiston rakennuksista kolme vanhinta on asemakaavassa suojelumerkinnällä sr-1. Nämä lääninhallituksen kolme kohdetta sekä huvimaja sisältyvät valtion suojelupäätökseen (1/562/94). Piispanpuistoa reunustaa Pyhän Nikolaoksen katedraali, jonka suojelu-

merkintä on sr-1, kuten myös puiston vastapäisellä reunalla sijaitsevalla muotoilu-akatemiolla. Tuomiokirkko on suojeltu merkinnällä his1. Snellmanin puiston reunalla sijaitseva entinen Suomen Pankki on suojelumerkinnällä sr-1 ja funkkisrakennus Vitriini sr-4. Rännikatujen varteen sijoittuu useita suojeltuja tai säilytettäviä kohteita. Kuopion ainoa rakennussuojelulailla suojeltu Pappila sijoittuu Koljonniemen rännikadun varteen.

4.5. Puistoketju 3, Kuopionlahti- Valkeisenlampi- Kasarmi, pinta-ala 53,5 ha

Historiallinen tausta ja nykytila

4.5.1. Brahenpuisto

Brahenkadun ja Kuopionlahden väliin jäävä puisto on saanut nimensä kreivi Pietari Brahesta, joka perusti vanhan Kuopion vuonna 1653. Tämän lyhytaikaiseksi jääneen kaupungin asemakaava-alue käsitti osan nykyistä Brahenpuistoa ja kulmauksen läheisestä Piispanpuistosta, jossa on kuvanveistäjä Olli Halosen Pietari Brahen muistomerkki vuodelta 1985.

Vaikka puisto nimellään viittaa kaupungin vanhimpaan historiaan, niin puistona Brahenpuisto on kantakaupungin nuorimpia. Parhaiten se tunnetaan leikkipuistona ja siihen liittyen myös talvipuistona. Lapsuutensa talvisena leikkipaikkana vuosikymmenten takaa sitä muistelevat myös monet kuopiolaiset, kun he "laskivat samulia" kauppias Samoiloffin talon edustalla sijainneesta mäestä.

Kuva 26. Brahenpuisto

4.5.2. Maria Jotunin puisto

Väinölänniemen ja Haapaniemen kainalossa sijaitseva Maria Jotunin puisto on entistä Kuopionlahden pohjaa, joka on muodostettu puistoksi 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun puolivälissä Musiikkikeskuksen valmistuttua. Vanhemmat kuopiolaiset muistavat paikalla aiemmin sijainneen kaupungin halkotarhan valtaisine halkopinoineen.

Suojaisa lahti on myös vanhastaan ollut veneiden säilytyspaikka. Aiemmin ranta on tunnettu Korholanrantana, jossa Haapaniemen puolella on ollut kaupungin pyykki-huone huuhtelupaikkoineen.

Kuva 27. Maria Jotunin puisto reunustaa Kuopionlahden venelaitureita

Kuopionlahden rantaa reunustava vihervyöhyke jatkuu Haapaniemenkadun yli Aarneenpuistoon, johon kulmaukseen laski aikoinaan Valkeisenlamme Minna Canthin kadun päästä lähtenyt Valkeisen puro.

4.5.3. Aarneenpuisto

Aarneenpuisto on nimetty kalliolle 1890-luvun alussa talonsa rakentaneen Elisabeth Stenius-Aarneenkallion mukaan. Samalla mäellä on nyt 1960-luvulla rakennettu terassitalojen rivistö, joiden pihaan vievän Aarneenkallionkadun varressa on uusi puukujanne entisen taloon johtaneen koivukujan sijaan. Varsinainen puistoalue istutuksineen on 1980-luvun alkupuoliskolta.

Puistossa on opettajana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana tunnetun Elisabeth Stenius-Aarneenkallion muistomerkki, joka on kuvanveistäjä Anu Matilaisen käsialaa vuodelta 1991.

4.5.4. Myhkyrin- ja Myllykallionpuisto

Myhkyrinkadun ja Presidentinkadun väliin jäävän kallioisen rinteän puistosuunnitelma on 1980-luvulta, jolloin täydennettiin myös Itä-Suomen hovioikeuden yläpuoliseen rinneeseen rakennuksen valmistuessa 1960-luvun lopulla laadittua Myllykallion puiston suunnitelmaa uusien istutuksien. Myllykallion- ja Myhkyrinpuistot edustavat metsäisiä viherkeitaita urbaanissa kaupunkimiljöössä.

Parhaiten Myhkyrinkadun yläpuolella oleva mäki tunnetaan Kuopiossa edelleenkin Tuovilanmäkenä mäellä sijainneen Tuovisten talon mukaan.

Kuva 28. Kuopionlahti

Kuva 29. Kuopionlahden rantapromenadi

Kuva 30. Metsä kaupungissa

4.5.5. Valkeisenpuisto

Valkeisenpuisto on rakennettu Valkeisen lammen ympärille 1950- ja 1960-luvun taitteessa. Vanhastaan lammen itäranta kuului Hatsalan maihin ja länsiranta Harjulan maihin. Lammen eteläpäähän vuonna 1969 valmistuneen kirkon paikalla oli Alavan hovi, jonka maanmittari Gustaf Thilén rakennutti 1840-luvulla vuokraamilleen Harjulan torpan maille.

Sekä Hatsalan että Harjulan maat siirtyivät kaupungille kohta 1800-luvun puolivälin jälkeen. Lammen kaupungin puoleiselle rannalle nousivat sen jälkeen sekä lääninsairaalan että kaupunginsairaalan rakennukset. Vanhoissa valokuviissa näkyvät vesipumput ja pyykkilaiturit kertovat lammen tärkeydestä kummankin sairaalan vesihuololle että hygienialle. Lampi oli tärkeä myös viereiselle kasarmille. Varuskuntavaiheen Kuopiossa eläneet muistavat, miten hevoset tuotiin kasarmilta juomaan lammelle, rannalla sijainneelle hevostenjuottolaiturille.

Laitureita oli myös Niiralan puoleisella rannalla 1900-luvun alussa syntyneen asutuksen myötä. Ne ovat hävinneet, kun Valkeisenkadun pientalojen tilalle rakennettiin kerrostalot 1950- ja 60-luvun kuluessa.

Puiston uudistaminen on juuri valmistunut. Mittavien muutostöiden tuloksena on syntynyt monipuolinen kaupunkilaisten virkistysalue. Minna Canthin kadun puoleiseen poukamaan on siirretty kaupunginsairaalan puistossa ollut Heikki Niemisen veistos Primavera (Kevät) vuodelta 1954.

Puiston toinen veistos on Kuopion venäläiseen ystävyyskaupunkiin, Pihkovaan, liittyvä kirjailija Aleksandr Pushkinin rintakuva. Se on venäläisen kuvanveistäjän Oleg Komovin työ vuodelta 1986.

Lammessa vuosikymmenet ollut näyttävä vesisuihku liittyi puolestaan teatterin valmistumiseen kesällä 1963.

Kuva 31. Valkeisenlammen ruusuportaat

4.5.6. Teatteriaukio

Teatteriaukio on hyvä esimerkki epämääräisen aukion muuttamisesta laatoituksin ja istutuksin jäsennellyksi aukioksi. Tätä vuonna 1963 valmistuneen teatteritalon ja muiden rakennusten rajaamaa kaupunkitilaa korostaa keskeltä kohoava Raimo Utraisen Maria Jotunin muistomerkki, seitsemän metrin korkuinen alumiinisäleveistos vuodelta 1982. Aukion istutukset on uusittu muutama vuosi sitten kaupungin puistotoimistossa laadittujen suunnitelmien mukaan.

Kuva 32. Teatteriaukio

4.5.7. Kasarminpuisto

Kasarmialue kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin, joka koostuu sekä 1880-luvun alussa silloisten läänien pääkaupunkeihin rakennetuista puisista tarkk'ampujapataljoonien rakennuksista että ensimmäisen maailmansodan aikana toteutetuista venäläisistä punatiilisistä kasarmirakennuksista.

Alueen sotilashistoria ulottuu vuoteen 1695, jolloin 1550-luvulta lähtien tunnettu Hatsalan tila hankittiin Savon rykmentin Kuopion komppanian kapteenin virkataloksi. Sen rakennuksista viimeiset purettiin vasta 1960-luvulla uimahallin rakennustöiden yhteydessä. Kasarmialueen erikoisuutena onkin sen pitkä sotilaskäyttö Ruotsin vallan ajalta alkaen.

Myös autonomian ajan Kuopion pataljoona oli majoitettu Hatsalan nummelle. Sen rakennuksista näyttävin, 700 henkeä vetäväksi teatteriksi muutettu maneesi Tulliporinkadun kohdalla, purettiin 1870-luvun lopulla, kun Kuopion tarkk'ampujapataljoonan kasarmialueen rakentaminen alkoi. Näistä tuolloin pystytetyistä lähes 30:stä puisesta rakennuksesta on jätetty jäljelle kymmenen ja 1910-luvun alun useista kymmenistä punatiilisistä yhdeksän Puistokadun varren yhä sotilaskäytössä olevat rakennukset mukaan laskien.

Alueen nykyinen puisto perustuu August Bomanin Suomen intendentinkonttorissa Kuopion 5. tarkk'ampujapataljoonaa varten laatimiin piirustuksiin, joihin sisältyvät myös rakennuksia ympäröivät nurmikat puustutuksineen.

Nyt yli sata vuotta rakentamisen jälkeen Kasarminpuistoa hallitsee vanha puusto lehtikuusiryhmineen ja koivukujanteiden rippeineen. Tulliportinkadun puoleista kaistaletta hallitsee taivaisiin kurkottava siperianpihta vierellään maamme kookkain berliinipoppeli. Kolmihaaraisella poppelilla on ollut vuonna 1991 korkeutta 35,5 m ja runko 60 cm:ssä 711 cm.

Kasarminpuisto on avautunut kaupunkilaisille vasta 1960-luvulla varuskunnan siirryttyä Kuopiosta Kajaaniin. Keskiviheriön puiden katveeseen, siinä aiemmin sijainneen soittopaviljongin tuntumaan on vuonna 1963 pystytetty muistomerkki kertomaan alueella toimineesta varuskunnasta ja sen joukko-osastoista.

Vuonna 1972 kaupungin ja valtion välillä toteutuneen maanvaihdon jälkeen pääosa kasarmialueesta siirtyi kaupungille ja sen virastojen käyttöön. 1980-luvulla aluetta on täydennetty Valtuusto- ja virastotalolla sekä valtiolle jäänyttä osuutta Oikeus- ja poliisitalolla.

Kuopionlahti-Valkeisenlampi-Kasarmi -alue on virkistys- ja ulkoilukäytössä. Alueella on veneilysatama, leikkipuistoja, kasarmipuisto, pallokenttiä, kasarmirakennuksia, vanhoja julkisia rakennuksia koulu ja sairaala, teatteri. Alue reunustaa ydinkeskustan ruutukaava-aluetta. Alue on viherrakenteeltaan yhtenäinen, laaja puisto- ja virkistysympäristö, joka sisältää puistoarkkitehtonisesti ja esteettisesti merkittäviä viheralueita.

Kuva 33. Kasarmin vanhoja puurakennuksia

Ekologinen ja ympäristöllinen tausta

Kuopionlahden ranta-alue mukaan lukien puistoketju toimii viherkäytävänä Väinölänniemeltä Ison hautausmaan ja Puijon suuntaan. Valkeisenlampi lisää alueen monipuolisuutta, joskin sen merkitys on vähentynyt rakentamisen seurauksena. Kasarmi-puistossa on vielä jäljellä jonkin verran vanhoja puita, jotka monipuolistavat aluetta.

Kaavallinen tilanne

Brahen- ja Maria Jotunin puistot ovat asemakaavoitetut istutettavaksi puistoalueeksi Pi. Maria Jotunin puiston itäreunalla on pysäköintialue LP. Kuopionlahden rantaan sijoittuu venevalkama-alue LV. Aarneenpuisto on lähivirkistysalue VL, jonka eteläreunaan on varattu toteutumaton pysäköimisalue LP. Myhkyrin- ja Myllykallionpuistot ovat puistomerkinnöillä VP ja puistoalue P. Valkeisenlammen ympärille sijoittuvat puistoalueet ovat asemakaavoissa merkinnöillä Pi istutettava puistoalue sekä VP puisto. Lammen pohjoispuolelle sijoittuu palloilukenttä UP, koilliseen teatterin huvi- ja viihdetarkoituksia palvelevien rakennusten korttelialue YV sekä Niiralan koulun opetustoimintaa palveleva korttelialue Yo. Lammen itäpuolelle sijoittuu entisen lääninsairaalan kortteli YO-5/s, joka toimii nykyisin Savonia ammattikorkeakoulun opetustiloina. Eteläpuolelle sijoittuvan YS-7 sosiaalitoimintaa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialueen entinen sisätautisairaala kuuluu vanhojen sairaalarakennusten muodostamaan kokonaisuuteen, korttelissa on rakennusoikeutta jäljellä 2 100 m². Kasarmialueen puutalot sijoittuvat Y-5/s yleisten rakennusten korttelialueelle, jolla ympäristö säilytetään. Kyseisellä korttelialueella on käyttämätöntä rakennusoikeutta hieman yli 1 700 m². Viereisellä hallinto ja virastorakennusten korttelialueella YH-1 on käyttämätöntä rakennusoikeutta 19 000 m². Kasarmikentän korttelialue on varattu yleisten rakennusten korttelialueeksi Y-5, korttelissa on käyttämätöntä rakennusoikeutta yli 20 000 m².

Maanomistus

Alue on pääosin kaupungin, osittain valtion ja kuntayhtymän omistama.

Suojelullinen tausta

Puistoilla ei ole suojelumerkintää asemakaavoissa. Valkeisenlammen rantaan sijoituvista entisistä sairaalarakennuksista on viisi rakennusta suojelumerkinnällä sr-1, näistä neljä kuuluu opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialueelle, jolla ympäristö säilytetään. Nämä neljä entisen lääninsairaalan kohdetta sisältyy valtion suojelupäätökseen (1/562/94). Lammen pohjoispuolella oleva Valkeisenkadun vanhainkoti on asemakaavassa merkinnällä sr-1. Entisen kasarmialueen puurakennukset kuuluvat korttelialueeseen, jolla ympäristö säilytetään.

4.6. Asemapuisto-Iso hautausmaa pinta-ala 23 ha

Historiallinen tausta ja nykytila

4.6.1. Asemapuisto

Asemapuisto muodostuu Asemakadun ja ratapenkan väliin jäävästä pitkittäisestä viherkaistaleesta, jolle antavat leimansa komeat kuuset, mustakuuset, okakuuset ja engelmänninkuuset sekä joukossa olevat palsamipihdat. Lisäksi pysäköintialueen reunassa on asemapuistoille tyypillinen puistolehmus- ja orapihlaja-aitarivistö jäänteinä pysäköintialueen paikalla olleista puistoistutuksista. Myös asemapuistoille tyypillinen riippaoksainen rautatieomenapuu on edustettuna asemarakennuksen edustalla olevassa istutusryhmässä. Muutoin aseman edustan runsaat kukka- ja muut istutukset ovat vähentyneet lähes olemattomiin Rautateiden puutarhalaitoksen alasajon myötä.

Kuopion ratkaisutavaltaan erityislaatuisen aseman asemarakennus ja laituri-alueen katos kuuluvat rautatierakennusten suojelusopimuksen piiriin. Vuonna 1934 valmistuneen asemarakennuksen sisätilojen alkuperäinen asu oli tyyliltään funktionalistinen, samoin kuin laitureille johtanut tunneli, jota on myöhemmin jatkettu vuonna 1959 valmistuneen linja-autoaseman puolelle. Puijonkadun toiselle puolelle sijoittuvan Asemakoulun toinen rakennus on valmistunut 1897 ja uudempi osa 1908.

Kuva 34. Rautatieasema.

4.6.2. Maljapuron puisto

Linja-autoaseman vastapäinen puisto Puijolle menevän tien länsipuolella tunnetaan myös Tikkulanpuistona alueella 1920-luvulle saakka sijainneen tulitikkutehtaan peruna.

Pappilan myötä Maljalampi ja Maljapuro on 1800-luvun jälkipuoliskolta lähtien tunnettu myös Pappilanlampena ja Pappilanpurona. Maljapuron mutkassa on aikanaan ollut vesimylly. Mylly (qvarn) näkyy esimerkiksi maanmittari I.R. Hasselblatin Kuopion kartassa vuodelta 1777, jolloin se kuului Hatsalan kapteenin virkatalon maihin. Samaa myllyä tarkoittaa myös Minna Canth vuonna 1886 ilmestyneessä pienoisromaanissaan Hanna, kun hän kirjoittaa lapsuutensa ja nuoruutensa muistoihin perustuvassa kirjassaan kevätretkestä, jonka paluumatkalla ”Oli tultu sillalle mäen alle, sinne, jossa koski kohisi ja jonka toisella puolella tie erosi ylös pappilaan. Seisottiin vähän aikaa siinä ja katseltiin veden hulmuavaa liikettä. Pieniä poikia leikitteli myllyn takana, mutta niitä he eivät nähneet.” Tätä Maljapuron myllyä ei ole ollut olemassa sataan vuoteen. Myös Maljalammesta Maljalahteen virtaavan puron luoma idylli on kaupungin kasvun ja rakentamisen myötä vähä vähältä rapissut ja kadonnut. Puron alkuosa on jäänyt kokonaan tiealueen alle joutuakseen uudelleen putkeen ennen linja-autoasemaa ja päästäkseen näkyviin Minna Canthin puistossa. Tällaisenaankin puro on merkittävä maisemallinen tekijä ja lisää kaupungin viehätystä.

4.6.3. Iso hautausmaa

Kuopion Iso hautausmaa muodostaa rautatien ja moottoritien väliin jäävän laajan puisto- ja viheralueen, joka on muotoutunut nykyiselleen osa osalta useissa laajennuksissa 1860-luvun lopulta lähtien. Hautausmaan vanhin osa muistomerkkeineen alkaa linja-autoaseman puoleiselta vanhalta pääportilta ja ulottuu siitä Maljapuron puoleiseen kulmaukseen, jossa myös vanha käytäväverkko on parhaiten säilynyt. Vanhimpien osien muotoutuminen nykyisenkaltaiseksi puistoksi istutuksineen ja käytävineen alkoi 1920-luvulla. Nytemmin koko aluetta leimaa vehreys, monipuolinen kasvillisuus sekä erityisen komea puusto.

Hautausmaan vanhimille osille antavat leimansa korkeat mustagraniittiset kivet, jotka yhdessä muiden muistomerkkien kanssa kertovat paikkakunnalla eläneistä ja vaikuttaneista ihmisistä sekä heidän työstään: kaupasta, teollisuudesta, rakentamisesta, liikenteestä, kouluista, kirkosta, hallinnosta, lehdistä, kirjallisuudesta, maalaustaiteesta, musiikista, teatterista, tieteestä ja taiteesta. Samalla ne heijastavat paikkakunnan vaikutusalueen laajuutta eri aikoina.

Kuva 35. Kivien kertomaa.

Oman alkuperäisen tehtävänsä lisäksi tämä vuonna 1867 vihitty kaupunkiseurakunnan hautausmaa on paitsi käyntikortti paikkakunnan historiaan myös merkittävä puisto ja viheralue, joka lukeutuu valtakunnallisesti merkittäviin rakennettuihin ympäristöihin.

Alueen päätteeksi länsisivulla on 1950-luvun lopulla rakennettu ja myöhemmin laajennettu siunauskappeli sekä vanhojen kuopiolaisten Golgatan-mäkenä tuntema metsikkö ja sitä Karjalankadun puolella reunustava Ortodoksisen kirkkokunnan keskustalo.

Asemapuisto ja Iso hautausmaa muodostavat Puijon jatkeen ydinkeskustaan ja Maljalahteen. Alueella on kappeli, hautausmaa, linja-auto- ja rautatieasema. Alue on välittömästi ydinkeskustan läheisyydessä.

Ekologinen ja ympäristöllinen tausta

Ison hautausmaan ja siihen liittyvän Maljapuron puiston eliöstö on vanhan puuston ja runsaan pensaiston ansiosta monipuolista. Linnustollisesti alue on erittäin merkittävä. Muuttoaikana siellä tavataan harvinaistakin lajistoa ja myös pesimälajisto ja talvilinnusto ovat monipuolisia. Vanhat puut lisäävät alueella tavattavaa sieni- ja hyönteislajistoa. Linnustollisesti hautausmaalta on selvä yhteys Puijon selänteelle. Alueella on merkitystä myös muun eliöstön leviämistienä Puijon suuntaan, joskin moottoritie katkaisee yhteyden. Asemapuiston ekologinen merkitys on vähäinen.

Kaavallinen tilanne

Asemapuisto kuuluu rautatiealueeseen LR. Asemakoulun merkintä YA1. Maljapuronpuiston ja ison hautausmaan alueilla ei ole asemakaavaa. Yleiskaavassa Maljapuronpuisto on virkistysalue V ja hautausmaa EH/s hautausmaa-alue, jonka ympäristö säilytetään. Siunauskappelin korttelialueen merkintä on asemakaavassa kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue YK, korttelissa on käyttämätöntä rakennusoikeutta yli 6 000 m².

Maanomistus

Alue on kaupungin, seurakunnan ja valtion omistama.

Suojelullinen tausta

Rautatieasema on asemakaavassa suojelumerkinnällä sr-1. Ison hautausmaan alue on yleiskaavassa merkitty alueeksi, jolla ympäristö säilytetään.

4.7. Puijo, pinta-ala 433 ha

Historiallinen tausta ja nykytilanne

Kuopion kaupunkikuvaa hallitseva Puijon selänne kuuluu valtakunnallisesti merkittäviin maisema-alueisiin. Kauas näkyvänä Puijolla on huomattava merkitys alueen suurmaisemassa, mutta sen lisäksi sillä on aivan erityinen merkitys kaupungin sisällä olevana laajana metsä- sekä urheilu- ja virkistysalueena.

Luontonsa suhteen Puijon selänne on ainutlaatuinen. Puijolta löytyvät Pohjois-Savon lehtokeskuksen arvokkaimmat ja monipuolisimmat lehdot, minkä lisäksi siellä on vielä jäljellä eliöstönsä suhteen arvokasta vanhaa metsää. Noin puolet Puijon selänteestä on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi, josta suurin osa kuuluu myös Natura 2000 -verkostoon.

Ensimmäiset maininnat Puijosta (Pujosta) ovat 1620-luvulta, jolloin Kuopion pappilan maat, joihin Puijonmäki kuului, pantiin verolle kaskimaiden arviointiin perustuvassa Habermanin maantarkastuksessa. Näitä kaskikulttuuriin pohjautuvan asutuksen juuria edustaa Puijolla jäljellä oleva Konttilan tila, joka on entinen pappilan Kokonmäen torppa. Konttila on yksi Puijolla ja sen tuntumassa olleista lukuisista torpista.

Puijon laen torpista, sittemmin Antikkalana tunnettu, liittyy myös 1800-luvun puolivälissä virinneen matkailun alkutaipaleelle, kun ensimmäisen Puijon tornin 1856 rakentanut raatimies C. R. Dahlström vuokrasi torpan alueella järjestystä valvoneen tornivahdin asunnoksi. Matkailun merkitys Puijolla lisääntyi vuonna 1906 valmistuneen tiilitornin ja erityisesti vuonna 1963 valmistuneen suurtornin myötä. Tornista avautuvia kilometrien päähän siintäviä kaukomaisemia voi ihailla mm. pyörivästä ravintolakerroksesta. Tornin juurella sijaitsee hotelli- ravintola Puijon maja.

Puijon kuvaan nyttemmin oleellisesti kuuluva urheilu on kotiutunut sinne 1900-luvun myötä. Ensimmäisen kerran Puijon maisemissa on hiihdetty kilpaa vuonna 1916. Mäkihyppy kotiutui Puijolle, kun ensimmäinen hyppymäki rakennettiin vuonna 1911 Antikkalan puoleiseen rinteeseen. Tämän Puijon Peipposella olleen mäen korvasi vuonna 1929 laelle tehty mäki sekä vuonna 1949 lounaisrinteeseen rakennettu mäki. Nykyisistä mäistä uusin on vuonna 1997 rakennettu suurmäki.

Pujottelu tuli Puijolle 1930-luvun alussa, kun länsirinteeseen raivattiin slalomia varten ”mutkamäki”, jossa vuonna 1934 järjestettiin maamme ensimmäiset pujottelukilpailut. Myös Antikkalan puolella on lasketeltu 1930-luvulta lähtien.

Lisäksi sveitsiläisen esikuvan mukaan rakennettu kelkkailurata on kuulunut Puijon talviurheilun historiaan vuodesta 1913 vuoteen 1932. Tähän silloin Puijolle vieneen tien viereen rakennettuun mäkeen liittyi myös alarinteeseen rakennettu kaksikerroksinen kelkkapaviljonki kahviloineen, nykyisin vain sammaloitunut kiveys kertoo rakennuksen paikasta.

Puijolla on runsaasti rakennettuja luonto- ja ulkoilupolkuja sekä golfkenttä. Metsät ovat myös suosittuja marjastus- ja sienestysmaastoja. Puijon Julkulanmäelle ulkoilutien alapuolelle on tehty maisema-avaus kohti Pohjois-Kallaveden saaristoa. Alueen kupeessa on myös Iso-Valkeisen lammen urheilukalastuspaikka.

Puijo on ulkoilu-, virkistys-, urheilu- ja matkailukäytössä. Alue on lähellä ydinkeskustaa. Alue on viherrakenteeltaan yhtenäinen, laaja puisto- ja virkistysympäristö, joka sisältää esteettisesti merkittäviä viheralueita. Puijon selänne rajoittuu pohjoisessa veteen, jonka välityksellä liittyy ulkopuolisiin luonnon- ja virkistysalueisiin.

Kuva 36. Konttilan torppa on kunnostettu kesähuvilaksi

Kuva 37. Näkymä luonnonsuojelumetsän ja keskustan ylitse Keski-Kallaveden saaristoon.

Kuva 38. Puijon selänne pohjoiseen (kuvaaja Jouko Räsänen)

Kuva 39. Kansainvälinen urheilukeskus.

Kuva 40. Urheilupuisto

Kuva 41. Puijon lehtojen kasvillisuutta. (kuvaaja Jouko Räsänen)

Kaavallinen tilanne

Seutukaavan ensimmäisessä vaihekaavassa Puijolla on luonnonsuojelulainsäädännön nojalla muodostettuja suojelualueita kaksi, Puijon puistometsä sekä Satulanotko. Muu Puijon metsäalue on merkitty virkistysalueeksi lähiulkoilua ja virkistyskeskuksia varten.

Ympäristöministeriön vahvistamassa osayleiskaavassa alue on varattu virkistys- V, urheilu- VU ja suojelukäyttöön SL sekä SL-1. Konttilan torpalle johtavan tien varteen sijoittuu pieni asuinalue A. Iso Valkeisen lammen rannalle sijoittuvaryhmäpuutarha on ryhmäpuutarha- ja palstaviljelyalue RP/s. Puijonsarven pohjoiskärjessä on asemakaavoitettu luonnontilassa säilytettäväksi puistoalueiksi PL Puijon- ja Kiiskiniemenpuistot. Puijo yhdistyy Niuvan suuntaan asemakaavoitettujen PL alueiden kautta.

Maanomistus

Alue on pääosin kaupungin ja seurakunnan sekä pieneltä osalta valtion omistama.

Suojelullinen tausta

Noin puolet (208 ha) Puijon selänteestä on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi. Suurin osa suojelualueesta kuuluu myös Natura 2000 –verkostoon.

4.8. Niuva, pinta-ala 70 ha

Historiallinen tausta ja nykytila

Niuvanniemen sairaalan alue hyvin hoidettuine puistoineen ja viljelyksineen kuuluu maamme hienoimpiin ympäristökokonaisuuksiin. Ennen 1800-luvun lopulla rakennettua sairaalaa alue tunnettiin Fagernäsin tilana ja ennen sitä jo 1500-luvun puolivälissä yhtenä Kuopionniemen seitsemästä tilasta viereisen Savisaaren tilan tavoin.

Kuva 42.. Niuvanniemen peltomaisemaa Laivonsaaren suuntaan

Kallaveden sekä Niuvan- ja Puijonsarventien rajaama alue muodostuu useista erityyppisistä osa-alueista. Keskellä on sairaalarakennusten ja niitä ympäröivän puiston muodostama kokonaisuus. Niiden alapuolella on komean kuusiaidan sisällä puutarha kasvihuoneineen sekä rannassa olevine punatiilisine pesula- ym. rakennuksineen.

Niistä kaupunkiin päin, sairaalan tulotien alapuolelle jää sairaalan maatila viljelyksineen asuin- ja talousrakennuksineen ja vanhoine tuulimyllyineen. Kaupungista tulijaa on ensimmäisenä vastassa komea kuusikko. Sen taakse jää keskellä olevaan Kangaslampeen viettävä peltoaukea. Tämän itä- ja pohjoissivultaan Niuvan- ja Puijonsarventiehen rajoittuvan viljelymaiseman kruununa on Puijonsarventieltä sairaalan piha-piiriin johtava koivukuja, jota reunustava puusto on viime vuosina uusittu. Koivukujan jälkeen alue jatkuu metsäsaarekkeiden reunustamana kumpuilevana peltoaukeana.

Kuva 43. Sairaalapihan suihkulähde
(kuva Kuopion museo)

Kuva 44. Koivukuja

Niuvanniemen sairaala on rakennettu 1800-luvun lopulla ja se on maamme mielisairaaloista Helsingissä sijaitsevan Lapinlahden sairaalan jälkeen toiseksi vanhin. Niuvanniemen ensimmäiset potilasosastot on otettu käyttöön vuonna 1885 ja niitä on laajennettu ensimmäisen kerran vuonna 1893. Lisäksi 1900-luvun kuluessa on tehty useita laajennuksia säilyttäen kuitenkin Niuvanniemen sairaalalle ominainen paviljonki-idea. Rakennukset on sijoitettu U:n muotoon. Keskelle jääviä hallinto- ja talousrakennuksia reunustavat toisella puolen tilat naispotilaille ja toisella puolen miespotilaille. Ulkosivustoilla on niihin liittyvät kävelypihat katoksineen.

Sairaalan uusimmat rakennukset ovat 1980-luvun puolivälissä pihan pohjoissivulle rakennetut terapia- ja liikuntarakennukset, jotka on toteutettu Vilhelm Helanderin ja Juha Leiviskän toimiston suunnitelmien mukaan. Niiden jatkeena on vuoden 2004 alussa valmistunut nuoriso-osasto arkkitehtina Kaisu Vasara. Sairaalan muut rakennukset perustuvat pääosin Yleisten rakennusten ylihallituksessa ja sitä seuranneessa Rakennushallituksessa laadittuihin suunnitelmiin. Niistä vanhimmat ovat arkkitehti Georg Wileniuksen, Werner Polónin ja Magnus Schjerfbeckin sekä Emil Gustafssonin käsialaa.

Sairaalarakennuksia ympäröivän puiston ensimmäiset puurivit on istutettu 1890-luvun alussa tapahtuneen laajennuksen jälkeen. Käytävät ja vastaistutetut puut erottuvat selvästi monissa laajennuksen jälkeen vuonna 1895 otetuissa valokuvissa.

Fagnäs oli aikoinaan myös yksi Kallaveden jäätä pitkin kulkeneen talvitien etapeista,

jossa oli kestikievari. Niuvasta erkani reitti Savilahden pohjaan ja edelleen nykyisen Niiralankadun myötäistä väylää seurailleen kaupunkiin. Kievari oli Pölkkypuroniemessä eli Kallioniemessä, jossa on myös Suomen sodan taisteluihin viittaava Verikallio. Lisäksi juhannuksena 1808 alueella käyty taistelu on antanut nimensä niemen länsipuolella olevalle lahdelle, joka vielä 1800-luvun lopun kartoissa on Verilahden nimellä. Taistelu syntyi Sandelsin joukkojen piirrettyä ja yritettyä vallata Barclay de Tollin johtamien venäläisjoukkojen valtaaman kaupungin.

Niuvanniemi on edelleen sairaala-aluetta. Alueella on puistomaisessa ympäristössä vanhaa rakennuskantaa. Alueen lävistää ulkoilureitti ja kevyenliikenteen väylä, muutoin ulkopuolisten liikkuminen sairaala-alueella ilman lupaa on kielletty. Sairaala-alue sisältää puistoarkkitehtonisesti ja esteettisesti merkittäviä viheralueita, jotka yhdistyvät vesistön kautta laajemmille virkistysalueille.

Ekologinen ja ympäristöllinen tausta

Niuvanniemen alue on biologisesti monipuolinen ja Kuopiossa harvinainen kulttuurij- ja luonnonmaiseman kokonaisuus. Alueen monipuolisuutta lisäävät pellot ja ranta-alueet. Pelloilla ja niitä ympäröivissä pensaikkoissa elää monipuolinen ja arvokas lintulajisto (mm. satakieli, viita- ja luhtakerttunen, viitasirkkalintu, ruiskääkkä). Puistoalueen vanha puusto lisää omalta osaltaan eliöstön monipuolisuutta. Niuvan alue on Puijon länsirinteellä ainoa rakentamaton yhteys Puijon selänteelle ja toimii mm. hirvien kulkuväylänä.

Kaavallinen tilanne

Sairaala-alue on osoitettu yleiskaavassa palveluille P, sairaalaa ympäröivät peltoalueet erityisalueeksi E ja Suunnistajan puiston reuna-alueet virkistysalueeksi V. Suunnistajanpuisto on asemakaavoitettu luonnontilassa säilytettäväksi puistoalueeksi PL. Yleiskaavassa Suurmäentien varteen sijoittuu selvitysalue, jolla tutkitaan mahdollista täydentävää asuntorakennetta. Selvitysalue on osittain tutkittu Länsi-Puijon koulun osayleiskaavatasoisen sijoitus selvityksen yhteydessä syksyllä 2005, jossa todettiin Latutien kohdalla nykyisen viheralueen säilyvän olevan ulkoilureitin ja Suurmäentien välillä. Puijonlaakson puoleinen selvitysalue on vielä tutkimatta.

Maanomistus

Alue on pääosin valtion kiinteistölaitoksen ja osittain kaupungin omistama.

Suojelullinen tausta

Niuvan alue on asemakaavoittamaton. Yleiskaavassa sairaalan ja sen ympäristön rakennusten alue (15 kpl) on esitetty säilytettäväksi

5. YHTEENVETO KAAVATILANTEESTA JA SUOJELUPÄÄTÖKSISTÄ

5.1. Seutu- ja Maakuntakaava

Kolmivaiheinen vuosina 1980, 1985, 1989 vahvistettu seutukaava on edelleen voimassa Kuopion seudulla.

Kuopion seudun maakuntakaavoitus on käynnistynyt vuonna 2001. Vuoden 2006 alussa nähtävillä olleessa kaavaehdotuksessa on esitetty joitakin kaupungin viheraluerakenteeseen vaikuttavia merkintöjä: Neulamäen ja Laivonsaaren kautta Niuvanniemeltä Puijon yli Kettulanlahdelle on ehdotettu viheryhteystarve, joka tarkoittaa kävely-, hiihto- yms. reittien viemistä alueen läpi. Taajaman laajenemissuuntana on osoitettu nuoli Niuvanniemeltä sekä Neulaniemeltä Laivonsaaren eteläkärkeen.

Kaavaehdotuksessa valtakunnallisesti merkittäviä kulttuurihistoriallisesti arvokkaita alueita ovat kaupungin keskustan tuntumassa Kuopion keskustan suojeltavat rakennetun ympäristön kokonaisuudet ja Niuvanniemen sairaalamiljöön laiumineen. Vastaavia maakunnallisesti merkittäviä alueita ovat Iso-Valkeisen ryhmäpuutarha sekä Puijo, johon sisältyy Puijon maisema-alue, Torni ja Maja, Konttilan tila ja niityt.

Tavoiteaikataulun mukaan maakuntakaavaehdotuksen hyväksymiskäsittely on syksyllä 2006. Vahvistuessaan maakuntakaava korvaa alueen seutukaavan.

Maakuntakaavaan esitetyistä Kuopion keskustan suojeltavista rakennetun ympäristön kokonaisuuksista seuraavat sijoittuvat esitettävään kaupunkipuistoon tai sen läheisyyteen:

Valtakunnallisesti merkittävät aluekokonaisuudet:

- Väinölänniemi
- Piispanpuiston ympäristö: Piispanpuisto, muotoiluakatemia, Pyhän Nikolaoksen katedraali, Lääninhallitus
- Snellmanin puisto: Snellmanin puisto, Tuomiokirkko, Kuopion museo, entinen Suomen pankki, Postitalo, Taidemuseo, Snellmanin koulu, Mutteri, Minna Canthin talo, Elorannan talo, "Rehutori"
- Puukorttelit: Korttelimuseo, Kuopion klubi, Tuomiorovastin pappila
- Kuopion satama: Satamapuisto, Tulli- ja pakkahuone, Satamakonttori, Satamavarastot, Raninin mylly, SOK vanha osa, Sairaala Lasaretti, Tiehallinto
- Kuopion lääninvankila
- Rännikatuverkosto
- Kuopion kasarmialue
- Kuopion iso hautausmaa

Maakunnallisesti merkittävät aluekokonaisuudet:

- Asemakoululta vankilalle: Asemakoulu, Rautatieasema, Minna Canthin puisto
- Entinen Kuopion lääninsairaala: Sisätautiosasto, Taloudenhoitajan rakennus, Kirurginen osasto sekä Kaupungin Sisätautisairaala
- Sankaripuisto
- Valkeisen lampi ja puisto

5.2. Yleiskaava

Koko ehdotettavan kansallisen kaupunkipuiston alueella, lukuun ottamatta Keski-Kallaveden saaristoa, on voimassa kaupunginvaltuuston 11.12.2000 hyväksymä oikeusvaikutteinen Keskeisen kaupunkialueen yleiskaava. Seuraavilla kaupunkipuiston alueilla yleiskaava on tarkin vahvistettu kaavataso. Kaupunkipuistoon lukeutuvista alueista suurin on Puijon harjanne, joka on pääosin V- tai VU- merkinnällä osoitettu virkistys- tai urheilu- ja virkistyspalveluidenalueeksi. Puijon alueeseen kuuluu myös SL- ja SL-1 – merkinnöillä esitettyjä luonnonsuojelualueita. Niuvanniemen pellot ovat yleiskaavassa erityisalueina (E) ja varsinainen sairaala-alue palvelujen ja hallinnon alueena (P). Kaupunkipuistoalue katkaisee Niuvanniemen ja Puijon välisen selvitysalueen SE/A, joka tutkitaan mahdollisena asutusrakennetta eheyttävänä täydennysrakentamisalueena. Ison hautausmaan alue on merkitty hautausmaa (EH/s) - alueeksi, jolla ympäristö säilytetään. Väinölänniemen puistoalue on asemakaavoittamaton

alue, sen yleiskaava merkintä on virkistysalue (V/s), jolla ympäristö säilytetään. Sankaripuiston alueella ei myöskään ole asemakaavaa, alue on yleiskaavassa merkitty erikoisalueeksi (E) sekä pohjoisosaltaan virkistysalueeksi (V). Keski-Kallaveden saaristo on ympäristöministeriön 29.11.1994 Etelä-Kuopion yleiskaavassa. (Liitteet 4,5,6)

5.3. Asemakaava

Puijon, Niuvanniemen, Ison hautausmaan, Sankaripuiston ja Väinölänniemen alueita lukuun ottamatta kansalliseen kaupunkipuistoon ehdotetut alueet ovat asemakaavoitettuja. Käyttötarkoituksmerkinnöistä valtaosa on puisto- P₁, P, PL, VP ja lähivirkistys-aluemerkintöjä VL sekä palloilukenttiä Up. Alueelle sijoittuu kolme venevalkamaa Lv, Lv², LS/s-2 ja useita pysäköintialueita LP, LP-2, LPA, joista muutaman kaavallinen tilanne tulee tarkistaa käyttötarkoituksen jäätyä toteutumatta. Yleisten rakennusten korttelialueita YA⁷, Yo, YO-5/s, Yv, YH, YH-1, Y-5, Y-5/s, YK, YS-7 on useita, näiden pääasiassa hallinto- ja opetustoimintaa palvelevien rakennusten yhteydessä on kulttuurihistoriallisia rakennettuja puistoalueita. Rautatieaseman ympäristö asemapuistoi- neen on rautatiealue LR –merkinnällä varattu raideliikenteen käyttöön. (Liitteet 6, 7)

5.4. Suojelupäätökset

Kansallisen kaupunkipuiston rajauksen sisälle jäävät Keski-Kallaveden saariston ja Puijon alueet, jotka on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla. Suurin osa Puijon luonnonsuojelualueesta kuuluu myös Natura 2000 –verkostoon. Keski-Kallaveden suojelualue kuuluu osana samannimiseen Natura 2000 –kohteeseen, johon suojeltujen saarten ja luotojen lisäksi kuuluu myös laaja vesialue.

Valtioneuvoston vahvistamaan lehtojensuojeluohjelmaan sisältyvät Puijon itärinteellä sijaitsevat Satulanotkon ja Peipposenrinteen lehdot, jotka kuuluvat rauhoitettuun Puijon luonnonsuojelualueeseen.

Keski-Kallaveden saaristo on osa Kuopion seudun selkävedet –nimistä kansainvälisesti tärkeää lintualueita (IBA-alue).

Pohjois-Savon perinnemaisemat- inventoinnissa 1998 on arvotettu paikallisesti merkittäviksi perinnemaisemiksi Puijolla sijaitseva Konttilan niitty ja Niuvan sairaalan laitumet.

Rakennussuojelulain (60/85) on Kuopiossa suojeltu vain yksi kohde, tuomiorovastin pappila, joka sijaitsee kaupunkipuistoalueeseen kuuluvan Koljonniemen rännikadun ja Kuninkaankadun risteyksessä.

Tuomiokirkko vuodelta 1815 kuuluu ennen vuotta 1917 rakennettujen kirkollisten rakennusten kirkkolain (1054/93) määräämän automaattisen suojelun piiriin.

Ympäristöministeriö on määrännyt rakennussuojelulakia täydentävän asetuksen valtion omistamien rakennusten suojelusta (480/85) nojalla Kuopiosta suojeltavaksi seuraavat kaupunkipuistoalueelle sijoittuvat kohteet: Kuopion terveydenhuolto-opilaitos eli entinen lääninsairaala (vanha sairaala 1877, entinen kirurginen osasto 1910, entinen talousrakennus 1910), Lääninvirastotalot (lääninhallitus 1885, entinen maanmittaus- ja rakennuskonttori 1885/1914/1931, entinen tie- ja vesirakennuskonttori 1885/1914, huvimaja) ja Niuvanniemen sairaala (sairaalapihan Osastot 1,2 1885/1893, Osastot 3,4 1885, 1893, Osastot 5,6 1893, Hallintorakennus 1885, Osastot 9,10

1885/1893, Osastot 7,8 1885/1893, Entinen terapiarakennus 1911/1986, Kalustovaja 1885). Kaupunkipuistorajauksen reunalle sijoittuvat Pohjois-Savon liiton virastotalot, Sepänkatu 1 (virastorakennus I 1898, virastorakennus II 1898, virastorakennus III 1852) sekä Virastotalo Sepänkatu 9 1852/1922/1990.

Kuopion sekä nykyinen että vanha rautatieasema kuuluvat valtakunnallisesti arvokaiden asema-alueiden säilyttämiseen tähtäävän sopimuksen piiriin. Sopimus, jossa on Ratahallintokeskuksen, VR-yhtymän ja Valtion kiinteistölaitoksen (myöh. Kapiteeli Oy) lisäksi mukana ympäristöministeriö ja Museovirasto, pyrkii asema-alueiden historiallisen luonteen säilyttämiseen vanhaa säilyttäen ja mahdolliset uudet tarpeet siihen sovittaen. Sopimus on uudenlainen tapa saavuttaa rakennussuojelun päämäärät ilman rakennussuojelulakia. Jos Museovirasto katsoo, että luettelossa oleva rakennus tai alue muuttuu uhanalaiseksi, voi se esittää kohteen suojelua rakennussuojelulaila.

Useita rakennuksia on suojeltu maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) nojalla eri asteisin kaavoin. Ruutukaavakeskustan asemakaavalla suojelluista 37 kohteesta 33 kuuluu tai sivuaa kansalliseen kaupunkipuistoon ehdotettua aluetta. Muulta kaupunkialueelta yksi kohde sisältyy kaupunkipuiston aluerajaukseen.

Kuopion kaupunki käyttää myös suojelua lievempää "asemakaavalla säilytettäväksi määrätty kohde" – merkintää, joka määrää kohteen historiallisen tai kaupunkikuvan kannalta merkittävän luonteen säilytettäväksi. Korjaus- ja muutostyöt kohteessa ovat mahdollisia olevan vaipan sisäpuolella. Näistä 28:sta ruutukaava-alueen kohteesta 19 kuuluu tai sivuaa kansalliseen kaupunkipuistoon ehdotettua aluetta.

Asemakaavoissa huomioitujen suojelukohteiden lisäksi on oikeusvaikutteisessa keskeisen kaupunkialueen yleiskaavassa esitetty suojeltavaksi tai säilytettäväksi 142 kohdetta sekä 28 ympäristökokonaisuutta. Ympäristökokonaisuuksiin sisältyy muun muassa ruutukaava-alueen puistokorttelit.

Varsinaisen suojelun lisäksi on kulttuurihistoriallisesti merkittävistä rakennuksista tehty sekä alueellisia että sektorikohtaisia inventointeja, joita on käytetty kaavoitustyön taustamateriaalina. Kuopion kulttuurihistoriallisten rakennusten inventoinnissa vuonna 1990 inventoitiin 171 kohdetta. Inventointeja on täydennetty viime vuosina.

Keski-Kallaveden luonnonsuojelualueen lähetyvillä Kuopion ja Vehmersalmen entisen kuntarajan tuntumassa on valtakunnallisesti merkittäviin muinaisjäänneksiin kuuluvia kohteita, jotka on rauhoitettu muinaismuistolain (295/63) nojalla: varhaismetallikautiset lapinrauniot, kallioiseen maastoon rakennetut hautaröykkiöt, ajalta 900 eKr.-300 jKr. sekä samalta ajalta peräisin oleva asuinpaikka livarinsalossa.

6. YMPÄRISTÖMINISTERIÖN KRITEERIT JA NIIDEN TÄYTTYMINEN

6.1. Sisällön kriteeri

(Kansallisen kaupunkipuiston tulee sisältää kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita, arvokasta rakennusperintöä sekä puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä viheralueita.)

Kuopion kansallinen kaupunkipuisto sisältää monimuotoista kaupunkiluontoa rakennetuista puistoalueista valtakunnallisesti arvokkaisiin luonnonalueisiin. Kuopion-

niemen halki kulkeva viherketjusto edustaa sekä paikallista että valtakunnallista puistoarkkitehtuuria eri vuosikymmeniltä. Puistojen ja näihin liittyvien rakennusten elinkaariin liittyy monia kertomuksia sisäsuomalaisen saaristokaupungin kehittymisen ja historian vaiheista. Osa kertomuksista on johtanut jopa valtakunnallisesti arvokkaan rakennusperinnön tai alueen statuksen saavuttamiseen.

Puijo on ollut viime vuosisadalta alkaen tunnettu näköala- ja luonnontutkimuspaikka. Sieltä avautuvat komeat näköalat kuuluvat valtakunnallisesti arvokkaisiin maisema-alueisiimme. Puijon luonto arvokkaine lehtoineen ja vanhoine metsineen on valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä. Puijo liittyy olennaisesti suomalaisen luonnonsuojelun historiaan, sillä nykyisin noin puolet selänteestä kattavan suojelualueen vanhimmat osat rauhoitettiin jo vuonna 1928, yhtenä maamme ensimmäisistä luonnonsuojelualueista. Puijolta löytyy monia arvokkaita ja uhanalaisia luontotyypppejä ja eliölajeja, mistä syystä se kuuluu myös Natura 2000 –verkostoon.

Keski-Kallaveden saaristo on ainutlaatuinen sisävesisaaristo, jolla on suuri merkitys sekä virkistyskäytön että luonnon monipuolisuuden ja selkävesien linnuston suojelun kannalta. Saaristo on osa kansainvälisesti merkittävää Natura 2000- alueverkostoa ja sisältyy myös maailman arvokkaimmista lintualueista koottuun IBA-verkostoon.

6.2. Eheyden ja laajuuden kriteeri

(Kansallisen kaupunkipuiston tulee olla viherrakenteeltaan mahdollisimman yhtenäinen sekä puisto- ja virkistysympäristönä niin laaja ja häiriötön, että siellä liikkueessaan voi hetkisen tuntea jättävänsä kaupungin kauaksi taakseen.)

Ehdotetut alueet muodostavat katkeamattomia ketjuja. Ketjustolla on paikoin mahdollista kokea metsänhenki ilman urbaanin kaupunkielämän kosketusta. Keskustan tuntumassa sijaitseva Puijo tarjoaa kaupunkilaisille laajan yhtenäisen, rakentamattoman metsäalueen luontoelämyksineen. Asuinalueiden ympäröimä Puijo toimii yhdistävänä viheralueena eri kaupunginosien välillä, kuten myös viheralueiden ketjut Väinölänniemeltä keskustan läpi Puijolle. Huomattavan laaja pääosin rakentamaton virkistyskeskeinen suojelualue tarpeisiin varattu saaristoalue Keski-Kallavedellä tuo oman erityisarvonsa veden ympäröimän luonnon rauhasta.

6.3. Ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteeri

(Ekologisessa mielessä on tärkeää, että alueelle muodostuu laajien siirtymien ja vuorovaikutusten mahdollistamia ekologisia käytäviä ja että se on jatkuva eli liittyy välittömästi kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai maaseutuun.)

Ehdotettu alue muodostaa mahdollisimman yhtenäisen vihervyöhykkeen läpi keskeisimmän kaupunkirakenteen kaupungin sijainnin niemellä huomioiden. Alue liittyy vesistön välityksellä keskeisen kaupunkialueen ulkopuolisiin luonnonalueisiin.

Ehdotettavat alueet on yleiskaavassa osoitettu käyttöön, joka tukee puiston perustamisen tarkoitusta. Kaupunkiympäristössä näillä alueilla on huomattava merkitys hyvän elinympäristön sekä luonnon- ja kulttuuriperinnön vaalimisen kannalta.

6.4. Kaupunkikeskeisyyden kriteeri

(Kansallinen kaupunkipuisto on osa kaupunkirakennetta tai kaupunginomaista yhdyskuntaa. Olen-

naista on, että puisto alkaa kaupungin ydinkeskustasta tai sen välittömästä läheisyydestä.) Ehdotettu alue on osa kaupunkirakennetta. Kaupunkipuistoalueen sininen nauha saa alkunsa Keski-Kallaveden saaristosta päättyen ydinkeskustaan. Kun taas vihreä nauha saa alkunsa kaupungin ydinkeskustasta jatkuen keskeisen kaupunkialueen halki Puijon harjannetta pohjoiseen.

7. KAUPUNKIPUISTON HYÖDYT JA HAITAT, OIKEUSVAIKUTUKSET

7.1. Hyödyt

Valtakunnallisesti hanke tukee Kuopion imagoa saaristokaupunkina; luo juuret, syvyyttä ja historiallista taustaa sisävesisaaristoon rakentuneelle kaupungille. Kansallisen kaupunkipuiston arvon saavuttaminen tarjoaa mahdollisuuden erottua kaupunkien massasta, vain 10-12 kansallista kaupunkipuistoa perustetaan. Kansallisen kaupunkipuisto- hankkeen puitteissa on mahdollisuus lisätä kaupungin matkailullista näkyvyyttä.

Kansallisen kaupunkipuiston pääasiallinen hyöty kaupunkilaisille on lähiluontokohteen säilymisen turvaaminen. Yhtenäinen vihernauha kaupungin keskustasta Puijon metsäalueille turvaa niin ekologisen kuin visuaalisenkin edun säilymisen kaupunkirakenteessa täydennys- ja tiivistämissuunnitelmissa. Urbaanin kaupunkirakenteen vastapainona yhä tärkeämmäksi nousevat viheralueet mahdollistavat kaupunkilaisten luontoyhteyden säilyttämisen.

Puistoalueelle sijoittuvien tai aluetta sivuavien kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden kertoma tarina kaupungin eri kehitysvaiheista luo fyysistä identiteettiä sekä korostaa omia ympäristöllisiä vahvuuksia. Alueelle laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimista. Kansallinen kaupunkipuisto luo mahdollisuuden kehittää kaupunkimme vetovoimaa kaupunkirakenteelta tasapainoisena ja viherympäristöltään miellyttävänä elinympäristönä.

Metsänhoidolliset toimet ovat kaupunkipuistoalueella mahdollisia edellyttäen maiseman huomioimisen. Kehittämistarpeiden hankkeistaminen luo uusia edellytyksiä hankekohtaisen rahoituksen hakemiselle. Valtionhallinnossa kansalliseksi kaupunkipuistoksi nimetyt alueet on mahdollista huomioida priorisoitaessa eri hankkeita; eri ministeriöiden ja EU-hankkeiden rahoitusanomusten käsittelyssä ovat kansallista intressiä sisältävät hankkeet etusijalla.

7.2. Haitat

Hämeenlinnan kaupungin edustajat eivät osanneet nimetä kansallisen kaupunkipuiston aiheuttamia haittoja viiden vuoden kokemuksen perusteella.

Haitaksi voi muodostua mahdollisen rakentamisen sijoittaminen kaupunkipuistoalueelle alueen arvoja alentamatta. Suunnittelukustannusten lisäksi ei suoranaisia kustannuksia kaupungille aiheudu.

7.3. Joustomahdollisuudet

Kaupunkipuisto voidaan lakkauttaa tai puiston rajausta voidaan muuttaa myöhemmin,

jos alueen arvo olennaisesti vähentyy tai jos yleisen edun kannalta erittäin tärkeän hankkeen tai suunnitelman toteuttaminen sitä edellyttää (MRL §71).

Kaupunkipuistoaluetta voidaan myös laajentaa myöhemmin esimerkiksi maanomistulosuhteiden muuttuessa.

Kaupunkipuiston perustaminen ei estä uudis-, korjaus- tai täydennysrakentamista, mikäli tuleva toiminta soveltuu kaupunkipuiston ideologiaan. Myös olemassa olevien rakennusten käyttötarkoitusta voidaan muuttaa kaupunkipuistoon soveltuvien toimintojen puitteissa.

7.4. Oikeusvaikutteisuus

Kaupunkipuiston maankäyttöä ohjaavat voimassa olevat kaavat, muinaismuistolaki ja luonnonsuojelulain sekä valtionrakennusten suojelusta annetun asetuksen nojalla tehdyt päätökset.

Virallisesti vahvistetut kaavat ovat oikeusvaikutuksiltaan vahvempia kuin kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätös tai laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa voidaan esittää kaavojen muutostarpeita ja tavoitteita muutoksille.

Kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätökseen voidaan kunnan suostumuksella ottaa alueen olennaisten arvojen säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä (MRL §70).

Kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluvan alueen kaavoituksessa ja muussa alueeseen vaikuttavassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on otettava huomioon puistoa koskevat määräykset (MRL §70).

8. JATKOTOIMENPITEET

8.1. Esiselvitysvaihe

Esiselvitysvaiheesta valmistuva raportti hyväksytetään kaupunginhallituksessa hakemusvaiheen pohjaksi. Raportti asetetaan nähtäville. Hankkeesta järjestetään maastokatselmus ja yleisötilaisuus, jonne kutsutaan ympäristöministeriön edustaja kertomaan ministeriön näkökulma hankkeeseen.

8.2. Hakemusvaihe

Esiselvitysvaiheen jälkeen kaupunginhallitus päättää hakemusvaiheeseen siirtymisestä. Hakemus laaditaan esiselvityksen pohjalta. Maanomistajilta tulee saada allekirjoitettu suostumus omistamiensa maiden kuulumisesta kansalliseen kaupunkipuistoon. Hakemus hyväksytään kaupunginhallituksessa ja – valtuustossa sekä päätetään lähettää Ympäristöministeriön päätöskäsittelyyn. Ympäristöministeriö tekee perustamispäätöksen, mikäli katsoo hakemuksessa esitetyn alueen täyttävän kansallisen kaupunkipuiston kriteerit. Perustamispäätöksen edellytyksenä on kaavojen ristiriidattomuus puiston tarkoituksien kanssa. Maankäyttö ja rakennuslain mukaan kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätökseen voidaan ottaa alueen olennaisten arvojen säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä.

3. Hoito- ja käyttösuunnitelma

Mikäli kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätös ympäristöministeriössä tehdään, laaditaan hoito- ja käyttösuunnitelma yhteistyössä alueellisen ympäristökeskuksen sekä muiden sidosryhmien kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitetään alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeellisia periaatteita, mm. ympäristön hoitoon liittyviä suosituksia, puistoreittejä ja niiden opastussuunnitelmia sekä mahdollisia kaavojen muutostarpeita. Kaupunkimiljöötä ei museoida, vaan tarkoituksena on löytää rakennuksille ja alueille monipuolista käyttöä, jotta kaupunkilaiset voisivat nauttia entistä paremmasta ja viihtyisämmästä elinympäristöstä. Suunnitelman vahvistaa ympäristöministeriö.

8.4. Kansallisen kaupunkipuiston laajentaminen

Maankäyttösuunnitelmien tarkentuessa on mahdollista esittää kansallisen kaupunkipuiston laajentamista. Mahdollisina laajentumisalueina tulee tulevaisuudessa kaavatöissä huomioida Neulaniemen ja Laivonsaaren alueet. Myös viheryhteyden järjestäminen Puijolta itään Kallavedelle tulee kaavatöissä tutkia. Laajentaminen edellyttää uuden hakemuksen laatimista.

LÄHTEET

Antikainen Urho, *Pyhitetty lepopaikka, Kuopion hautausmaiden historia*, 2.painos, Offsetpaino L. Tuovinen Ky, Kuopio, 2005.

Hämeenlinnan kaupunki, *Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto Hoito- ja käyttösuunnitelma*, Art-Print Oy, Helsinki, 2002.

Kuopion kaupunki, Puistotoimi, *Kuopion viheralueet, Kaupunkimme puistoja*, IS-Print Oy, Iisalmi, 1999.

Kuopion kaupunki, Yleiskaavatoimisto, *Keskeinen kaupunkialue yleiskaava*, Kuopio, 2001.

Kuopion kaupunki, Yleiskaavatoimisto, *Pihlajaharjun osayleiskaava, ehdotus 12.12.2005*, Kuopio, 2005.

Lehtojensuojelutyöryhmän mietintö 1988:16, Valtion painatuskeskus, Helsinki, 1988.

Oulun kaupunki, *Oulujoen suisto – kansallinen kaupunkipuisto*, Oulun kaupungin painatuskeskus, 2001.

Pohjois-Savon ympäristökeskus, *Suomen Natura 2000- kohteet*, 7.3.1997

Rieki Helena, *Kaupungin vihreä vyö, Kuopion puistojen ja viheralueiden historiaa*, Kuopio, 22.3.2002.

Rieki Helena, *Kuopion kaupungin rakennushistoria, Kaupungin rakentamisvaiheita vuodesta 1875*, Kalevaprint Oy, Oulu, 2005.

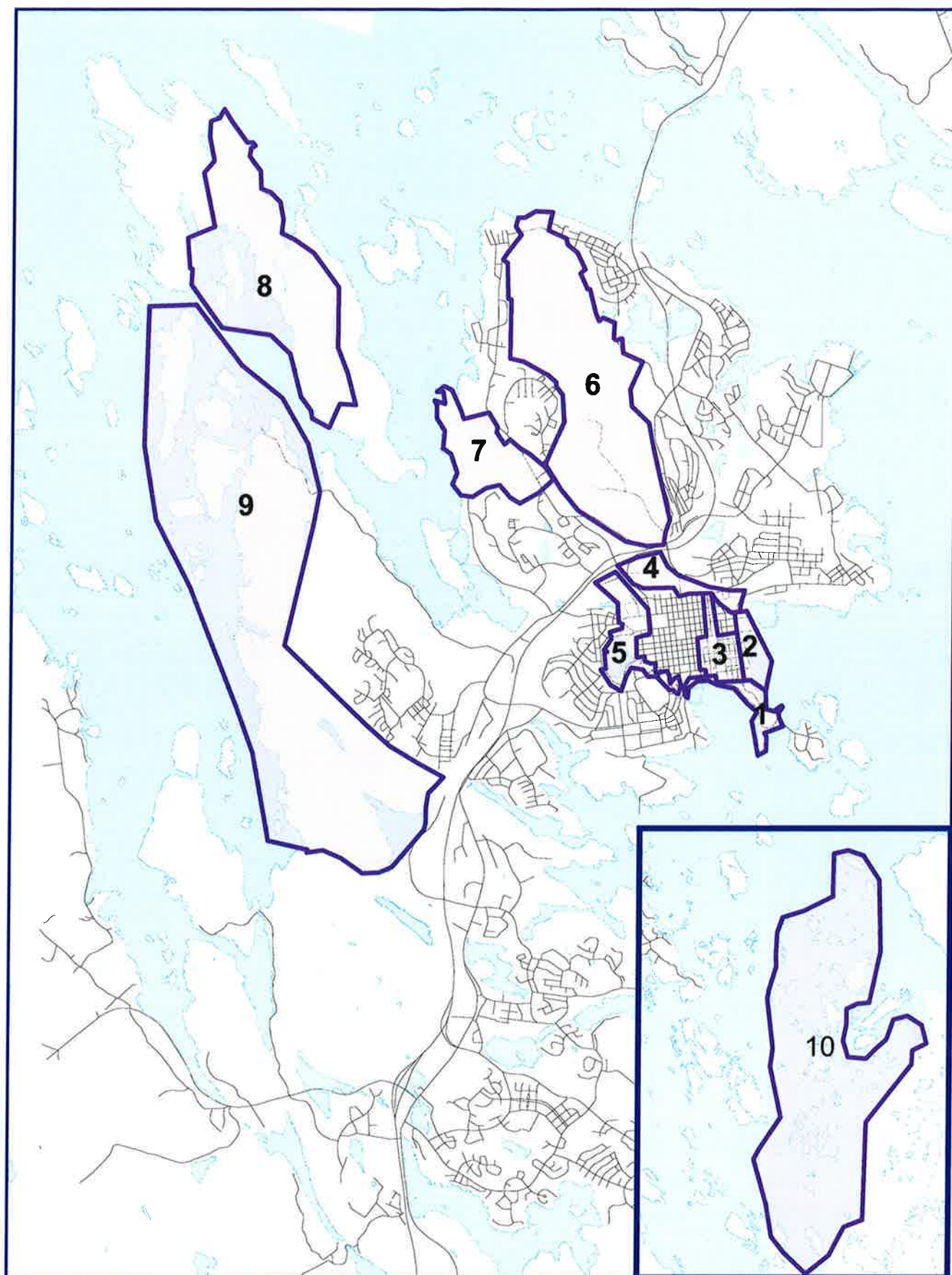
Ruotsalainen Kimmo/ Kaavoitusosasto/ Yleiskaavatoimisto, *Kulttuurihistorialliset rakennuskohteet inventointi 30.06.1990*, Kuopio, 1991.

Räsänen Jouko, *Kuopion kaupungin viheraluejärjestelmä, tavoitesuunnitelma, opinäytetyö*, Kuopio, 2002.

toim. Häyrynen Maunu, Eskola Taneli, Granö Päivi, Mattila Olli, Sotka-Siira Jouni, *Suistolaisen puisto, Porin kansallisen kaupunkipuiston historia ja maisema*, Finepress Oy, Turku, 2004.

Valokuvat:

Valokuvat ovat Kaisa-Mari Immosen ottamia, jollei kuvatekstissä ole toisin mainittu.

1 Väinölänniemi

2 Satama-alue

3 Keskustan korttelit

4 Maljalahti-Vanha hautausmaa

5 Kuopionlahti-Valkeinen-Koulupuisto

6 Puijo

7 Niuva

8 Laivonsaari

9 Neulaniemi

10 Keski-Kallaveden saaristo

**KUOPION KAUPUNKI
KANSALLINEN
KAUPUNKIPUISTO**

TUTKITUT KOHTEET

16.8.2002

30.3.2006

Tutkittujen alueiden **ARVOTAULUKKO**

N:o	Kohde	sisältö	laajuus ja eheys	ekologi- suus	kaupunki- keskeisyys	arvo- luokka	maan- omistus	kaava- tilanne	merkit- tävyys	oma kriteeri	alueeseen kohdistuvia odotuksia/ paineita
1.	Väinölänniemi	x	x	x	x	1	kaupunki	yleiskaava V/s	5		-
2.	Satama-alue	x	-	x	x	1	kaupunki	asemakaava PI, LV,LS,VP,YA	5		-
3.	Rännikadut ja puistot	x	-	-	x	1	kaup, srk	asemakaava PI, YK yleiskaava V, E	5		-
4.	Maljalahti- Hapelähteen puisto	x	-	x	x	3	kaup, valtio	asemakaava VP, PI, LV, E-2	3		täydennysrakentamispai- neita
	Rautatie- ympäristöt	x	-	-	x	1	VR-yhtymä	asemakaava LR	5		täydennysrakentamispai- neita
	Iso hautausmaa- Tikkula	x	x	x	x	1	kaup, srk	asemakaava YK yleiskaava V,EH/S	5		-
5.	Kuopionlahti- Myllykallio	x	-	x	x	3	kaupunki, valtio	asemakaava P,PI,VL,LP LV,VP,UP, YV,YH,YT, YS,YO-5/s ET, LPA	4		-
	Valkeinen	x	x	x	x	2	kaup, Savonia	asemakaava P,PI,VL,LP YS,YO-5/s ET, LPA	4		seudullisen merkityksen
	Kasarmipuisto	x	-	-	x	1	kaup, valtio	asemakaava P,VL,LP, VP,UP,YV,Y- 5/s, YU	5		Varuskunta 3:n valtakunnan ajalta
6.	Puijo	x	x	x	x	1	kaup, srk	asemakaava PL, LP yleiskaava V,VU,SL, SL-1,A	5		-
7.	Niuva	x	x	x	x	1	valtio, kaup	asemakaava PL, yleiskaava P,V,E	5		Kohdistuu kaupunkirakenteellisia laajenemispaineita vähäisessä määrin
8.	Laivonsaari	x	x	x	-	2	Hackman oy, valtio, yksit, kaup	yleiskaava SL,MU, VU, V	4		Kohdistuu kaupunkirakenteellisia laajenemispaineita
9.	Neulaniemi	x	x	x	x	3	kaupunki	yleiskaava SL,V,VU, LV, RP,RA	3		Kohdistuu kaupunkirakenteellisia laajenemispaineita
10.	Keski- Kallaveden saaristo	x	x	x	-	1	kaupunki	yleiskaava V,VR,SL,MU, M,RA,LV	5		-

Sisältö = tärkeitä luonnonalueita, merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen, puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä viheralueita

Laajuus ja eheys = laaja ja häiriötön, viherrakenteeltaan yhtenäinen

Ekologisuus ja jatkuvuus = ekologisia käytäviä, jatkuvuus ympäröivään maaseutuun

Kaupunkikeskeisyys = osa kaupunkirakennetta

Arvoluokka 1 = valtakunnallinen merkitys

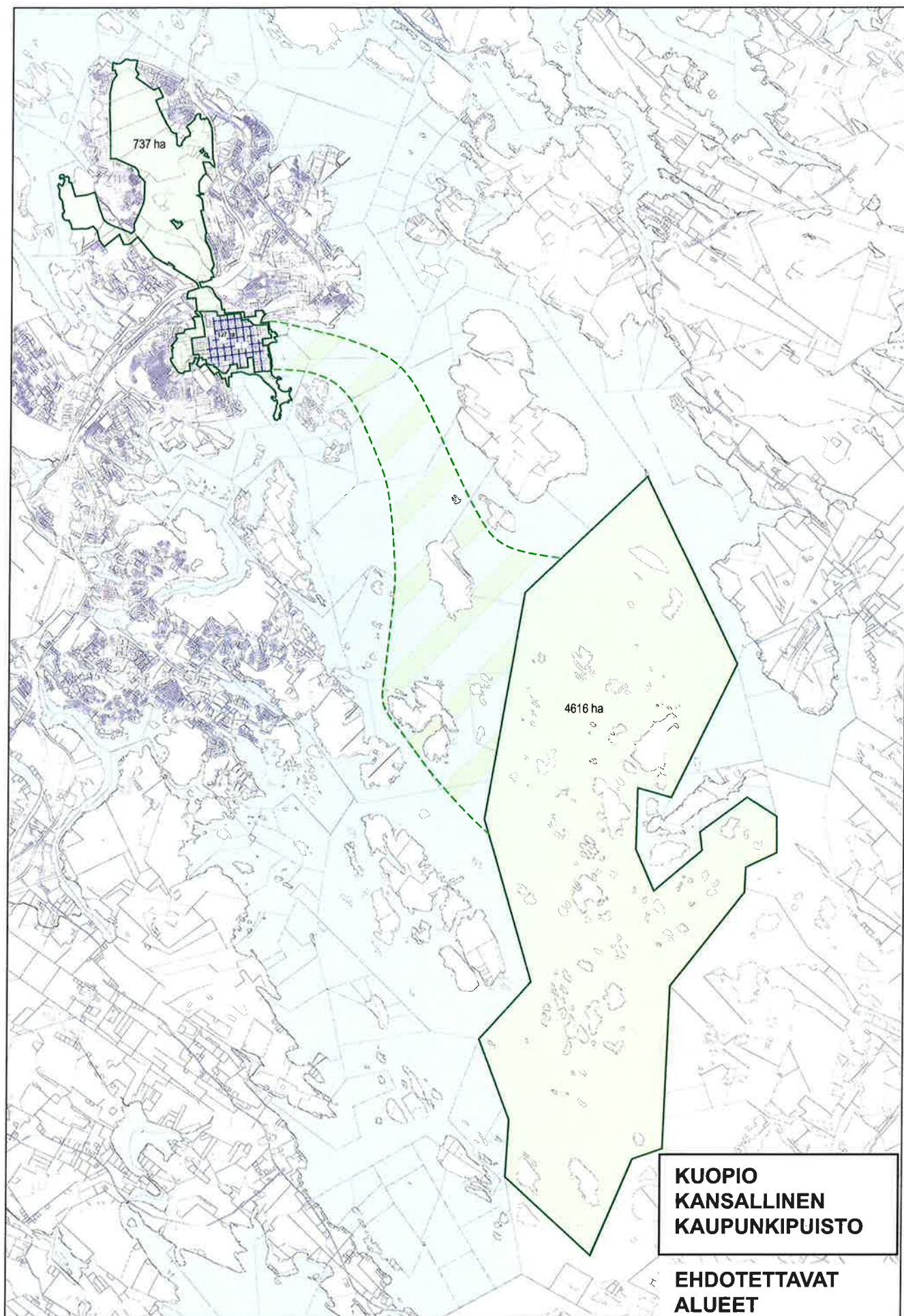
Arvoluokka 2 = seudullinen merkitys

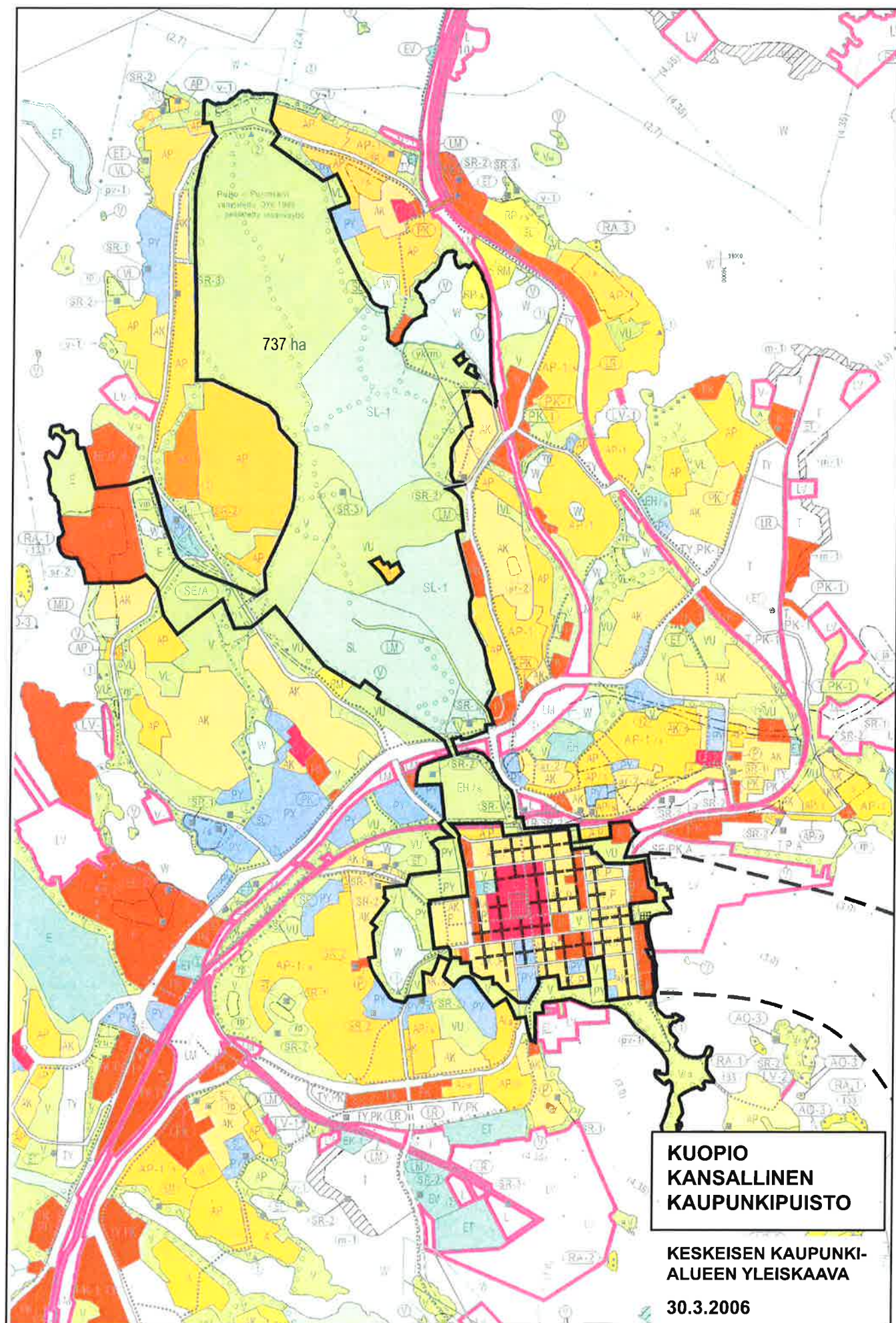
Arvoluokka 3 = paikallinen merkitys

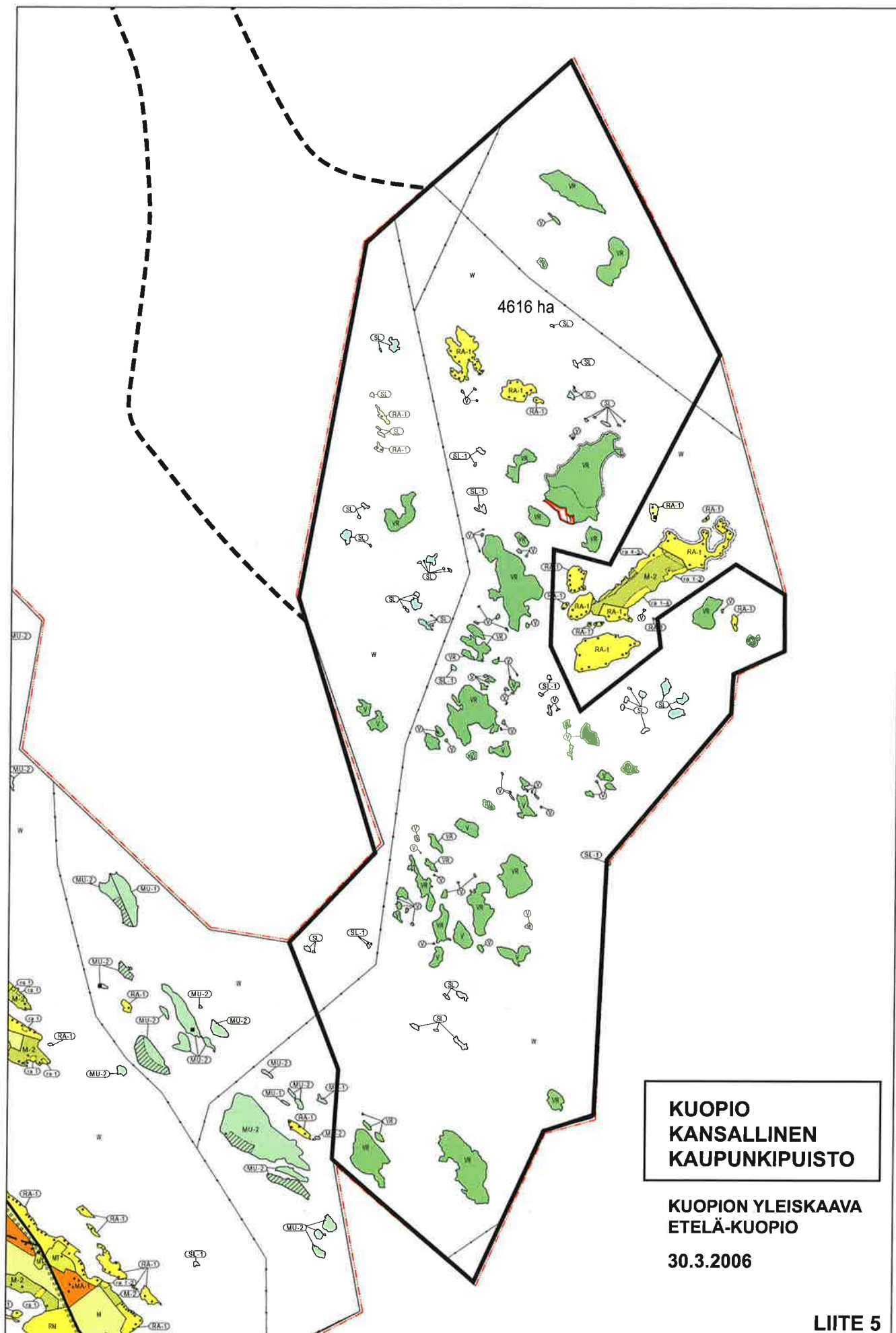
**KUOPIO
KANSALLINEN
KAUPUNKIPUISTO**

30.3.2006

LIITE 2

Ehdotetulla alueella olevat **YLEISKAAVAMERKINNÄT**

MERKINTÄ:

LKM:

A	asuntoalue	I
EH/s	hautausmaa-alue, alue jolla ympäristö säilytetään	I
E	erityisalue	I
LV	vesiliikenteen alue	I
M	maa- ja metsätalousalue	I
MU	maa- ja metsätalousalue, jolla on ympäristöarvoja ja ulkoilukäyttöä	II
P	palvelujen ja hallinnon alue	I
PY	julkisten palvelujen ja hallinnon alue	III
RA-2	oleva loma-asuntoalue, miljööalue	II
RP	ryhmäpuutarha- ja palstaviljelyalue	I
SL	luonnonsuojelualue	III
SL-1	luonnonsuojelualue, rauhoitettava	III
V	virkistysalue	II
VR	retkeilyalue	I
VU	urheilu- ja virkistyspalvelujen alue	I
V/s	virkistysalue, jolla ympäristö säilytetään	I

Ehdotetulla alueella olevat **ASEMAKAAVAMERKINNÄT**

MERKINTÄ:

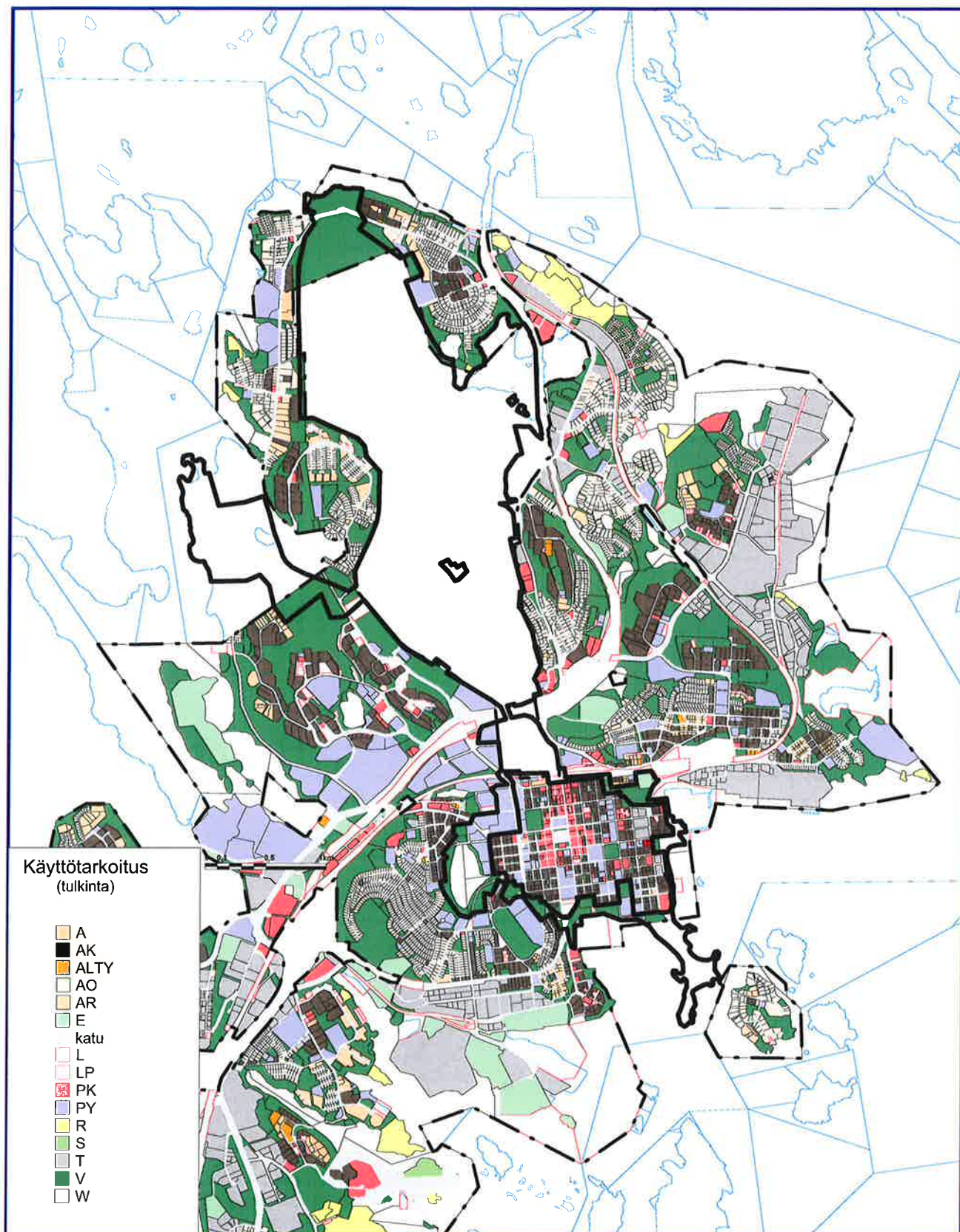
LKM:

P _I	istutettava puistoalue	IIIIIIII
P	puistoalue	II
P _L	luonnontilassa säilytettävä puistoalue	III
VP	puisto	IIIII
VL	lähivirkistysalue	I
L _v	venevalkama, venesatama-alue	II
L _v ²	venevalkama-alue	I
LS/s-2	satama-alue	I
LR	rautatiealue	I
LP	yleinen pysäköintialue, pysäköimisalue	IIII
LP-2	yleinen pysäköintialue	II
LPA	autopaikkojen korttelialue	I
E-2	vankilarakennusten korttelialue	I
Y _A ⁷	autopaikkarakennusten korttelialue yleisen pysäköintitarpeen tyydyttämiseksi rakennettavaa kaupungin pysäköimislaitosta varten	I
Y _o	opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue	I
YO-5/s	opetustoimintaa palvelevien rakennusten korttelialue	I
Y _v	huvi- ja viihdetarkoituksia palvelevien rakennusten korttelialue	I
YH	hallinto- ja virastorakennusten korttelialue	I
YH-1	hallinto- ja virastorakennusten korttelialue	II
Y-5	yleisten rakennusten korttelialue	I
Y-5/s	yleisten rakennusten korttelialue	I
YK	kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue	II
YS-7	sosiaalitoimintaa ja terveydenhuoltoa palvelevien rakennusten korttelialue	I
U _P	palloilukenttä	I

**KUOPIO
KANSALLINEN
KAUPUNKIPUISTO**

30.3.2006

LIITE 6

Tätä ajantasa-asemakaavan tulkintaa
on viimeksi täydennetty 28.2.2001!

KUOPION KAUPUNKI
KANSALLINEN
KAUPUNKIPUISTO

ASEMAKAAVOITUS
30.3.2006